Octavian
Moșescu

DIN JURNALUL UNUI COLECȚIONAR

www.dacoromanica.ro

OCTAVIAN MOŞESCU

DIN JURNALUL UNUI COLECŢIONAR

www.dacoromanica.ro

Coperta de GEORGE DIACONU

www.dacoromanica.ro

OCTAVIAN MOŞESCU

DIN JURNALUL UNUI COLECŢIONAR

BUCUREŞTI — 1974

www.dacoromanica.ro

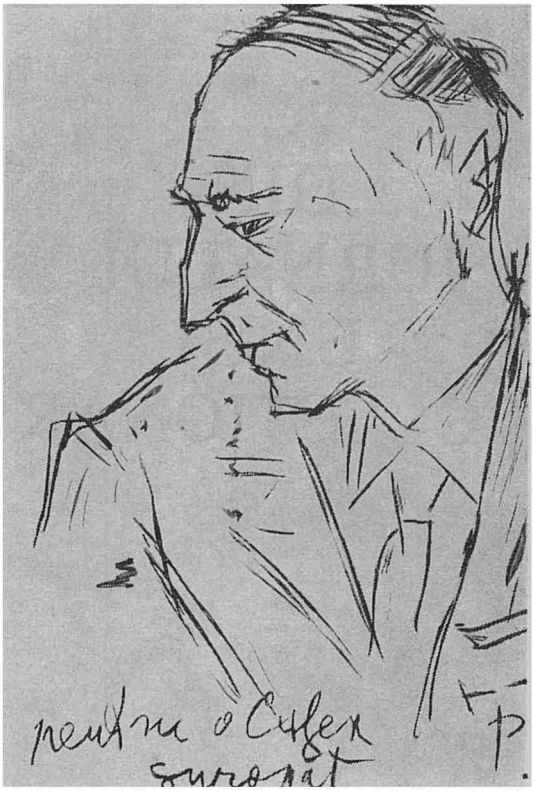

www.dacoromanica.ro

Pallady intim

Pe maestrul Pallady îl desprind din numeroase autoportrete în ulei, peniţă şi creion. Numai în colecţia subsemnatului se află cîteva crochiuri lucrate la mari distanţe de timp. Nici un pictor nu şi-a eternizat chipul mai mult ca acest inegalabil artist care, deşi trăia izolat, viziona expoziţiile şi colecţiile, întîrzia de multe ori în cele mai mari restaurante, ca şi în cele mai dosnice cîrciumi de pe străzile lăturalnice ale Bucureştiului.

De cîte ori îl întîlneam, aveam impresia că era decupat din peisajul nostru intim. Înalt, de o distincţie originală, cu un surtuc, croit din postav călugăresc, ros şi peticit, manifesta totuşi o eleganţă de senior. Totdeauna grav, de o politeţe glacială, îndepărta de lîngă el pe mulţi admiratori printr-o privire enigmatică şi severă.

www.dacoromanica.ro

Anul acesta, cu prilejul aniversării centenarului naşterii sale, se vor deschide expoziţii retrospective, presa se va ocupa pe larg de acest remarcabil creator, se vor imprima albume cu reproduceri după operele cele mai valoroase, precum şi monografii.

La început, Pallady a fost ironizat. Critica, nu o dată, a fost nedreaptă cu el. Pictorul, iluminat de adevărata artă, a trecut ca un meteor prin viaţa noastră artistică, nepăsător şi la critici, ca şi la valul de admiraţie stîrnit în ultima vreme.

Acei puţini care i-au stat în preajmă nu mai sînt. Au mai rămas doi prieteni ai artistului, care ar putea scrie cea mai interesantă şi captivantă carte. Mă gîndesc la pictorul Henri Catargi, în casa căruia s-a stins, şi la colecţionarul de artă Mircea Iliescu, medicul artistului.

Mie îmi rămîn cîteva palide întîmplări din viaţa acestui maestru singular. Îmi amintesc de amiezile din casa pictorului Jean Al. Steriadi, unde, o dată pe săptămînă, se strîngeau Pallady, Henri Catargi şi Letiţia Steriadi. Amfitrionul rămînea în hol cu noi la taclale şi anecdote. Odată, cineva aduse un tablou de Andreescu pentru autentificare, reprezentînd o margine de sat cu o căpiţă de fîn şi o fîntînă cu cumpănă. Pallady, văzînd lucrarea, o aprecie în mod neaşteptat :

— Nu-i rău ! Nu-i rău !

Era, însă, un fals, cum descoperi Steriadi, după care maestrul continuă :

— Mai bine autentificaţi tabloul acesta decît lucrările lui din tinereţe.

www.dacoromanica.ro

Toţi au tăcut. Nimeni nu cuteza să-l contrazică. Ştiau cu toţii că Pallady ignora valoarea artistică a unor înaintaşi ai lui.

Pallady lua prînzul în fiecare joi la negustorul de tablouri Levy, de pe strada Ştirbei Vodă.

Erau mai mulţi invitaţi : Jean Steriadi, Camil Ressu, N. Dărăscu şi colecţionarul de artă Apostol. La masă se servi rasol, o cegă întreagă aşezată pe o tipsie, alături de cîteva lămîi tăiate în două. În fond, o natură statică de mari dimensiuni.

Cum Pallady avea întotdeauna la el carnetul de desene şi tocul cu creioane, nu lăsă pe nimeni să se apropie pînă cînd nu luă cîteva schiţe după savuroasa cegă. Apoi plecă, refuzînd să se înfrupte din acest copios prînz, scuzîndu-se :

— Mă aşteaptă ciorba de fasole. Era mîncarea lui favorită pentru care refuza orice altă tentaţie.

La Capşa, mi-a desenat portretul, oferindu-mi-l cu un gest amical.

— Pentru o cafea surogat. Nu uită, însă, să noteze acest lucru şi pe desen.

În Cişmigiu venea deseori. Se aşeza pe o bancă, luînd cîteva schiţe cu figuri, copaci şi colţuri pitoreşti de lîngă lac. Niciodată nu-l tulbura cineva. Rareori, după ce termina lucrul, invita pe cineva. Trecînd cu prietenul Oscar Walter Cisek, ne-a făcut loc pe bancă, arătîndu-ne desenele, între care şi o frumoasă alee cu lac în fundal. Noi nu puteam preciza locul, lipsind doi copaci. La nedumerirea noastră, Pallady izbucni :

— Eu nu copiez natura... o corectez.

www.dacoromanica.ro

Uneori îl întîlneam în Cotroceni la poetul Adrian Maniu, care avea curtea plină cu pisici şi cîini.

Odată, în timpul dejunului, enervat de larma de afară îl întrebă pe amfitrion :

— Ce naiba eşti, poet ori hingher ?

Tot atunci Pallady purta în deget un inel cu o camee antică, de o rară frumuseţe. Adrian Maniu, un pasionat colecţionar de camee — avea cîteva sute — insistă să-i vîndă inelul pentru colecţia sa. Maestrul îl refuză, argumentînd că e o amuletă de dragoste. Poetul îl apostrofă :

— Toto, tu vorbeşti de dragoste... un cinic !

De data asta, Pallady răspunse calm :

— Şi cinismul se topeşte în dragoste !

În anul 1938, în drum spre ţară, venind de la Paris, mă oprisem cîteva zile la Cassis. Acolo, la o masă de pe terasa unei cafenele din port, găsii pe Pallady, admirînd verva îndrăcită şi colorată a pictorului Lucian Grigorescu, care locuia de la o vreme în sudul Franţei.

Soarele era la apus. Seara îşi scălda umbrele în valurile mării. Peisajul cu bărcile legate la ţărm, freamătul palmierilor de-a lungul aleilor, brizele cu arome exotice, ne deschideau sufletele la destăinuiri. Lucian Grigorescu părea uluit. Maestrul pornise pe drumul confesiunilor. Nu agrea sentimentalismul, dar atunci, pe nesimţite, devenise romantic, povestind ceasuri de dragoste cu o sudică de culoare. În cuvintele calde de nostalgie, desluşeam portretul femeii pe care o îndrăgise.

Din mapa de desene, după descrierea făcută înainte, am ghicit pe frumoasa mediteraniană, tulburătoare şi

www.dacoromanica.ro

misterioasă. Deodată, avu revelaţia acestor indiscreţii. Închise febril mapa şi dispăru pe sub palmieri de-a lungul ţărmului.

A doua zi, ne luam toţi trei cafeaua pe aceeaşi terasă. Pallady se închisese în turnul său. Era, ca întotdeauna, trufaş şi distant ceea ce făcu pe prietenul Lucian Grigorescu să-l asemuie cu agavele, plante exotice care înfloresc o singură dată, pe durata unei existenţe.

Decembrie 1972

www.dacoromanica.ro

Alexandru Satmary

În golful umbrit de pîlcuri de migdali de pe ţărmul mării, întîia solie a primăverii era pictorul Alexandru Satmary. Încă nu se topeau zăpezile pe coline şi acest îndrăgostit al peisajului marin apărea ca o veste bună în cafenelele din port.

Tîrziu, după sosirea oaspetelui drag, se iveau cocorii în şiruri geometrice, iar bărcile cu pînzele albe îşi deznodau odgoanele ca să se avînte din nou în larg. Pescarii ieşeau înaintea acestui Columb al ţinuturilor pitoreşti, urîndu-i bun venit.

Oaspetele bizar al golfului era un bărbat înalt, cu profil de Mefisto care, cu o voce caldă de oriental, îi apropia pe toţi de sine, făcîndu-şi-i prieteni pentru totdeauna. Că-

www.dacoromanica.ro

lătorul nostru, deşi posesor al unei steme de baron, după tată — Carol Popp de Szatmary — dispreţuia diferenţele sociale, legînd prietenii cu barcagiii care îl plimbau de-a lungul coastei, ignorîndu-i totodată pe bogătaşii aflaţi în trecere prin aceste locuri de basm.

Fascinat de risipa de frumuseţi a litoralului, a început să invite artişti şi oameni de ştiinţă, să se bucure de acest miracol pămîntean. Datorită lui, prof. Gh. Murgoci şi-a ridicat o casă din piatră pe versantul colinei, unde pictorul a deschis, din lemn sculptat şi faianţă persană, un pridvor spre „marea cea mare" (aşa o numeau ciobanii noştri, cînd coborau cu turmele).

La invitaţia lui, actorii Gh. Storin, George Vraca, Bulfinski, Puiu Iancovescu, muzicienii Mihail Jora şi Cella Delavrancea, scriitorii V. Voiculescu, Ion Pillat, Jean Bart, Ionel Teodoreanu, Adrian Maniu erau nelipsiţi oaspeţi în fiecare vară.

Pictorii din toate părţile ţării înfiinţaseră o colonie, prinzînd pe pînză şi în culori farmecul acestui Eldorado. Cum soseau aici, orăşelul se trezea la viaţă. În fiecare zi, Alexandru Satmary, îmbrăcat sumar, ca pe plajele sudice, îşi bea cafeaua, istorisind celor din jur întîmplări dintr-un trecut bogat în aventuri. Am aflat astfel cum a devenit pictor. Carol Popp Szatmary făcuse campania din '77 cu maestrul Nicolae Grigorescu, care fusese rugat să-l primească în atelierul din Cîmpina ca ucenic, pe fiul celui dintîi. Cum a terminat primul tablou, tînărul începător, sfătuit de părinţi, l-a pus spre vînzare în vitrina unui magazin de pe Calea Victoriei. Trecea des să-şi vadă opera alături de marii pictori de pe vremea aceea. Nu trecu mult timp şi tabloul dispăru din vitrină, înaintea

www.dacoromanica.ro

unor nume consacrate. Negustorul de tablouri, felicitîndu-l, i-a numărat şi o sumă exagerată. După moartea tatălui găsi în atelierul acestuia şi primul său tablou. Atunci a înţeles enigma.

Poetul Adrian Maniu a tipărit pe vremuri o carte despre viaţa şi opera lui Alexandru Satmary, pictor a cărui colecţie se află în patrimoniul Muzeului de Artă al R.S.R. Cît mă priveşte, mai mult de un pătrar de veac am fost prieten cu acest straniu artist, care n-a păstrat nimic pentru el. Nici măcar gloria de a fi un mare pictor.

13 octombrie 1972

www.dacoromanica.ro

Jean Al. Steriadi

Printre amintirile luminoase şi scumpe mie rămîne maestrul Steriadi, pe care l-am cunoscut în preajma izbucnirii primului război mondial, într-o cafenea rîmniceană.

Pe acea vreme, Steriadi abia împlinise 35 de ani şi ne copleşea prin înălţime şi masivitate. Avea o comportare neobişnuită pentru provincie, căci fuma pipă alternativ cu trabucuri englezeşti, în faţa unei cafele sau a coniacurilor Naville. De o inteligenţă rară, de un umor fin, bun observator al tipurilor provinciale, a plecat la drum cu cîteva schiţe şi portrete luate discret după comesenii noştri. Dar, cum mai avea timp, l-am însoţit la catedrala oraşului, unde a admirat coloanele de la intrare, cîteva fresce de Pîrvu Mutu, zugravu, dar a fost probabil impre-

www.dacoromanica.ro

sionat că aşezămintele brâncoveneşti erau cu totul părăsite, adăpostind poliţia şi puşcăria oraşului.

În gară s-a despărţit de mine cu regretul că nu mai are la dispoziţie o oră să viziteze ctitoria Bagdat cu picturile murale ale lui Tattarescu.

Steriadi, deşi tînăr, imediat după sosirea de la studii, de la München şi Paris, s-a făcut cunoscut prin expoziţii cu subiecte din porturi, peisaje marine şi instantanee de pe cheiurile Senei, din sudul Franţei, din Spania şi din Italia. Alegea modele dintre hamali, mateloţi şi muncitori, înzestrînd muzeele cu tablouri în acest gen, de mari dimensiuni. Cu profund umanism a redat viaţa din rada porturilor, încărcarea vapoarelor, mulţimea de catarge şi macarale, de şlepuri şi cargouri, o imagine reală a unei lumi nevoiaşe, amintind de proza lui Panait Istrati.

După război, cum eram pasionat să colecţionez obiecte de artă, vizitam expoziţiile şi atelierele, cunoscînd numeroşi pictori, legînd prietenie cu unii dintre ei, mai ales cu acest neîntrecut meşter în arta dificilă a desenului.

De ce n-aş spune-o ? Mă captiva prin firea lui de fermecător *viveur,* deschis şi amabil, oferindu-ne ceasuri pe care n-am să le uit niciodată. În fiecare vară ne întîlneam într-un orăşel de pescari de pe litoral, unde, de dragul lui, veneau pictori din toate colţurile ţării, transformînd localitatea într-o adevărată şcoală de pictură. Aici i-am cunoscut pe Dărăscu, Vasile Popescu, Sabin Popp, Theodorescu-Sion, Gh. Petraşcu, Cecilia Cuţescu-Storck şi cîţi alţii. Iar întîlnirile între Lucian Grigorescu şi Tonitza, neîntrecuţi în vervă, ne dădeau prilejul să asistăm la savuroase competiţii artistice. În mijlocul lor „maestrul"

www.dacoromanica.ro

conducea cu tact aceste reuniuni care se stingeau odată cu apusul lunii în valurile mării.

La Bucureşti, eram nelipsit din atelierul pictorului, pe Calea Dorobanţi, loc de întîlnire cu Pallady, Henri Catargi, profesorul Oprescu, colecţionarii de artă Zambaccian, dr. Mircea Iliescu şi Garbis Avachian. De multe ori, în serile de viforniţă cu străzi înzăpezite, l-am avut la cină, reuniunile noastre întîrziind dincolo de miezul nopţii. Toate aceste întîlniri la care luau parte Lucian Grigorescu, Camil Ressu, N. Dărăscu, Gheorghe Anghel, Corneliu Baba, critici şi scriitori mi-au luminat drumul spre adevărata artă.

20 septembrie 1972

www.dacoromanica.ro

Corneliu Mihăilescu

Invitat să organizez o expoziţie de grafică, (din colecţia personală) la Ateneul Român din Bucureşti, m-am oprit la pictorii mei favoriţi : Theodor Pallady, Jean Al. Steriadi, Lucian Grigorescu şi Corneliu Mihăilescu. Preferinţa pentru ultimul din aceşti patru pictori-desenatori (titlul expoziţiei) a fost o surpriză, întrucît numele era vag cunoscut, iar uitarea învăluise pe acest precursor al cubismului din ţara noastră. Lumea pierduse din vedere, că la scurt timp după Corneliu Mihăilescu, artişti ca Victor Brauner, Marcel Iancu, M. H. Maxy şi alţii de mai mică rezonanţă au deschis o nouă epocă în plastica de acum 5 decenii.

www.dacoromanica.ro

Reîntors în țară, după studii de mai mulți ani la Florența, tînărul cutezător găsește un climat puternic în mișcările avangardiste susținute de criticii de artă N. Tonitza, Șirato, Petru Comarnescu, Cisek și Henri Blazian. Prieten cu Tristan Tzara, cu care se întîlnește în Elveția, trasează drumuri moderne în pictura și literatura de la noi.

În redacțiile presei democratice de pe Sărindari, unde pătrunsese demult curentul socialist, artistul nostru, pe care îl cunoscusem pe colinele cu livezi de măslini de la Fiesole pictînd celebra cetate de pe Arno, venea deseori să ne invite la Cernica unde își înălțase o casă cu foișor. Acolo, departe de tumultul Capitalei, la o butelcă de vin, cu Felix Aderca, H. Blazian și George Băiculescu, admiram tablourile cu scene din basme și legende, ca mai tîrziu să ascultăm lecturi din manuscrisele literare, evocînd lumea satelor. Astăzi, manuscrisele se găsesc, în cea mai mare parte, în păstrarea prietenului Petre Oprea, autorul volumului „Corneliu Mihăilescu", apărut de curînd în editura Meridiane.

Perioada cubismului la noi, evocată pe panourile vaste de la Muzeul de artă de pe Știrbei Vodă, a apus odată cu acest precursor rafinat, înscriind totuși pagini memorabile, de sensibilitate și căutări artistice, în istoria plasticii românești.

10 septembrie 1972

www.dacoromanica.ro

Acasă la sculptorul Frederic Storck

Poteca îngustă, pavată cu dale de piatră, şerpuia de la ţărmul mării, printre tufişuri de smochini şi brazi pitici, pînă sus pe colină, unde se înălţa salonul, lăcaş de meditaţie şi de creaţie al soţilor artişti Cecilia Cuţescu şi Frederic Storck.

Cînd urcai treptele, la fiecare pas te întîmpinau statuete alegorice din bronz şi marmură, toate opera amfitrionului sculptor care te primea întotdeauna bucuros de oaspeţi.

Şi eu am fost acolo între prietenii comuni, scriitori şi pictori, actori şi muzicieni, şi mi-am desfătat privirile cu imaginea golfului tivit de azurul orizontului. Salonul Storck, cum era numit de toţi, înalt, cu un parter răco-

www.dacoromanica.ro

ros, cu firide cu fragmente de tanagre, îţi oferea o scară în spirală pe care ajungeai într-o logie deschisă spre marea ispititoare. Aici, banchete sculptate te invitau să te odihneşti şi să asculţi murmurul apelor unei fîntîni orientale aşezată între basoreliefuri şi jeţuri cu braţe primitoare. De jur împrejur, te impresiona simplitatea de templu antic şi atmosfera de meditaţie şi de linişte a sculptorului.

Pretutindeni se oficia cultul artei. Sculptorul apărea de sub arcade acoperite cu viţă sălbatică de iederă ca un sacerdot care împlineşte un ritual pentru slăvirea naturii şi, mai presus de toate, a omului. Pe acest atotputernic, artistul, slăvindu-l, l-a turnat de nenumărate ori în bronzul eternităţii.

Azi, în pragul centenarului naşterii lui Frederic Storck, gînduri pioase se aprind pe lespedea sculptată de artist în crîngul Buzăului, simbolizînd cele două genii ale vieţii : binele şi răul.

27 octombrie 1972

www.dacoromanica.ro

Seniorul pictor

Iată un pictor care ne-a demonstrat, printr-o suită de expoziţii cu vernisaje la intervale scurte, că harul unui artist trebuie cultivat cu o neşovăitoare austeritate. Mă refer la traiectoria artistică a pictorului Henri Catargi. La început imperceptibilă, cu anii a devenit atît de luminoasă, încît cronicarii, uimiţi de această ascendenţă surprinzătoare, l-au aşezat în galeria iluştrilor noştri maeştri.

Pe acest senior al artelor l-am cunoscut — eram atît de tineri ! — în verile toride, pe terasele cu petunii multicolore de pe ţărmul alb al Mării Negre. Era un îndrăgostit de mare, ca toţi pictorii de pretutindeni şi din toate veacurile.

www.dacoromanica.ro

Lucian Grigorescu, hoinar fără adresă, invită pe tînărul visător în sudul Franţei. Henri Catargi, iluminat de arta plastică din metropolele Europei, rămîne impresionat de clocotul de lumină şi verva coloristică a pribeagului din Cassis, se împrieteneşte cu el şi îi cedează atelierul său din Piaţa Unirii cu tot mobilierul, fixînd pentru totdeauna un loc nestatornicului artist, care n-avea decît uneltele de pictat şi de pescuit, trei geamantane goale şi o pisică drept mascotă. Atunci am înţeles generozitatea seniorului pictor, ca şi admiraţia sa pentru colegii talentaţi.

Trebuie să amintesc că în timpul ultimului război mondial, maestrului Theodor Pallady, rămas fără locuinţă, Togo, cum îi spuneau prietenii lui Henri Catargi, i-a dat găzduire în casa din piaţa Lahovary, îngrijind pe marele artist pînă-n ultimele clipe ale vieţii acestuia.

Dar Togo era şi un fermecător povestitor. Nu pot uita ceasurile din strada Visarion, unde se mutase pictorul, şi afecţiunea cu care te primea... Nimic forţat, nimic orgolios !

Astăzi, seniorul pictor, ajuns la vîrsta patriarhului, priveşte împăcat întreaga sa operă în care se oglindesc viaţa bucolică de pe cîmpiile fertile, rîurile cu hidrocentrale uriaşe, marea cu ţărmurile înflorite, porturile pline de viaţă.

22 iunie 1972

www.dacoromanica.ro

Prietenul Lucian Grigorescu

În urmă cu o jumătate de secol l-am cunoscut pe Lucian Grigorescu în cetatea eternă de pe Tibru.

Tînărul plecat dintr-un orăşel prăfuit din Dobrogea, s-a alăturat grupului nostru de excursionişti, luînd parte la agapa oferită de primarul Romei pe terasa plină de vestigii din Capitoliu.

Din umbrele trecutului, îmi apare un adolescent înalt, zvelt, cu figura bronzată de climatul însorit al Italiei, mereu gata de a ne călăuzi prin muzee şi locuri istorice.

De la început ne-a captivat verva sa de meridional, firea deschisă şi farmecul său de *causeur*.

De atunci am rămas prieteni pînă la fatala şi inevitabila despărţire.

www.dacoromanica.ro

Lucian Grigorescu își petrecuse copilăria pe malul apei Cara-Su de la Medgidia, ducînd o viață searbădă și opacă, fără nici un orizont luminos.

Plecat în lume, după terminarea artelor frumoase la București, studiase la Roma și la Paris, tot timpul stăpînit de pasiunea pentru frumos.

Au fost ani, îmi povestea el, cînd, în Franța ca să-mi cîștig existența, coloram baticuri pentru magazine. Dacă le-aș fi înnodat cap la cap, aș fi acoperit lungimea drumului de la Paris la București.

Dezamăgit, se refugiază la Cassis, unde a realizat cele mai prețioase din pînzele sale care împodobesc galeriile noastre din țară.

Acolo mă opream de multe ori. De asemenea, îl vizitau prietenii cei apropiați: Jean Steriadi, Henri Catargi și Dărăscu. Odată l-am găsit împreună cu maestrul Pallady, la o cafenea din port. Țin minte noaptea luminoasă, cu miresme exotice. În peisajul mediteranean, în față unui vin de Bourgogne, Pallady pornise pe drumul confesiunilor, devenise romantic, istorisind o iubire din trecut. În cuvintele calde de nostalgie, deslușeam portretul frumoasei femei pictată de atîtea ori.

De cîte ori se întorcea în țară, lucra intens cîteva luni pe litoral. Odată, venind de la lucru, descoperă de vînzare o broască țestoasă. Înduioșat, o cumpără de la copilul care o adusese și, aflînd locul unde o prinsese, la o depărtare de cinci kilometri, o duse înapoi, într-o amiază toridă de vară.

Dar copilul de tătar, o aducea zilnic în drumul pictorului care o răscumpăra, ducînd-o iar la locul ei, întor-

www.dacoromanica.ro

cîndu-se după cîteva ore obosit dar satisfăcut. Actorul Puiu Iancovescu, care se afla între noi, îi spuse într-o zi :

— Ce-ar fi să ţi-o aduc eu de mîine ? Mi-aş scoate cheltuielile de sezon.

Din întîmplare, în anul 1931, un timp, am fost primarul acestui oraş al pictorilor, de pe ţărmul alb al mării. Era sub guvernul profesorului Iorga.

Obţinusem din partea guvernului, votarea legii pentru împroprietărirea artiştilor, cînd Lucian Grigorescu, pocăit, veni la primărie :

— Aş vrea să pun capăt vagabondajului, mă încredinţă el. Să mă aşez undeva, să-mi fac un atelier şi să trăiesc în linişte de acum. Unde aş putea mai bine, decît în acest paradis al naturii ?

Am înţeles dorinţa prietenului şi i-am dat în schimbul unui tablou pentru muzeul oraşului, cel mai frumos loc, deasupra plajei, cu tufişuri de smochini şi umbră de migdali.

Nu trecură cîteva luni şi Lucică veni, de data asta trist, chinuit de gînduri, să se plîngă :

— Sînt un nenorocit. Port cu mine un blestem. Vagabondul din mine nu-mi dă răgaz. M-i teamă să nu evadez... Să plec iar în lume !

— Dar cu locul ce faci ? l-am întrebat impresionat de această mărturisire.

— Tu ce mă sfătuieşti ? mă rugă, aşteptînd răspunsul ca o salvare.

— Să-l vinzi, i-am răspuns.

— N-ai să te superi ? Tu ştii că sînt lăstunul pe care tu îl îngrijeşti. N-am avut încotro. L-am şi vîndut cu 60.000 de lei.

www.dacoromanica.ro

A doua zi plecă la Cassis.

Nimeni nu poate uita ceasurile petrecute cu Lucian Grigorescu, cînd ani în şir ne servea cu voluptate festinuri de vervă, anecdote şi întîmplări din viaţa sa.

De asemenea, nu pot uita vizitele pe care i le făceam la Comana, pe malul Neajlovului, unde o vară întreagă a lucrat la tabloul „Răsăritul", un simbol al orînduirii de astăzi.

Era prin anul 1945 cînd, la Bucureşti, l-am rugat odată să-mi picteze o natură statică cu trei scrumbii şi o lămîie, procurîndu-i eu aceste elemente pe atunci, mai greu de găsit.

Toată vara, cît a ţinut sezonul scrumbiilor, împrospătam din două în două zile modelul atît de apetisant, fără ca lucrarea să înainteze cu ceva.

Abia toamna mi-am dat seama că scrumbiile treceau direct în bucătăria artistului... motiv de haz pentru noi toţi.

Lucian Grigorescu lucra greu, întîrziind luni şi poate ani la o pînză, ştergînd sau lucrînd deasupra pastei, uscată şi lăsată în balconul mansardei, în bătaia vîntului şi a ploii, iarna în ninsoare, ca după aceea s-o reia la lucru, nedumerind chiar pe maeştrii consacraţi ai paletei.

Pictura sa rămîne un miracol, în arta noastră plastică.

Cît a trăit n-a avut o presă favorabilă. Iar mulţi dintre cronicari se îndoiau de valoarea artistică a acestui mare creator.

Numai colecţionarii de artă dr. Mircea Iliescu şi Zambaccian, ca şi pictorii Steriadi, Henri Catargi, Ion Musceleanu, Alin Gheorghiu şi Ion Pacea, aveau o neclintită admiraţie pentru acest neîntrecut colorist.

www.dacoromanica.ro

În ultimii ani, îl convinsesem să-mi povestească, la magnetofon, toată viaţa sa zbuciumată şi aventuroasă, care se apropie mult de cea a lui Van Gogh. Dar ne-a părăsit atunci cînd nu credeam. Astăzi am fi avut imprimat pe benzi romanul unui temperament incandescent, unic în ţara noastră.

26 iunie 1973

Simpozionul-Evocare „Lucian Grigorescu",
Muzeul de Artă al R.S. România

www.dacoromanica.ro

Pe urmele pictorilor revoluţionari de la 1848

Mă aflam de cîteva zile la Constantinopol, cînd, într-o seară, în holul hotelului Tokatlian, pictorul Ţuculescu mă rugă insistent să-l întovărăşesc într-o scurtă călătorie la Brussa.

Nu m-am lăsat rugat, şi, în dimineaţa următoare, îmbarcaţi pe un pachebot, ne îndreptam către portul Fîstîc, ca de acolo, cu o maşină, să ajungem în cîteva ore în oraşul de exil al pictorilor revoluţionari Ion Negulici şi Barbu Iscovescu. „Proscrişii" care au luat parte, alături de Nicolae Bălcescu, la revoluţia din 1848, după peregrinări prin Italia şi Franţa, au petrecut ultimii ani la

www.dacoromanica.ro

Brussa şi Istanbul, fiind înmormîntaţi în aceeaşi groapă la un interval de 3 ani, în cimitirul din Pera.

Pictorul Ţuculescu, un temperament agitat de artist şi obsedat de destinul nefericit al acelor români exilaţi, nădăjduia să găsească casa unde au trăit compatrioţii izgoniţi din ţară de urgia guvernelor asupritoare din acele vremuri.

La Brussa am sosit într-o amiază caldă de vară. Prietenul meu de drum păşea emoţionat pe caldarîmul surpat, pînă la cafeneaua din centru, unde servea un bătrîn cafegiu ce-şi uitase numărul anilor. Era omul pe care-l căutam. Afară, sub un umbrar, ne-am aşezat la o masă, iar adolescentul de acum şapte decenii, în faţa unei narghilele fumegînde, şi avînd un emigrant turc din Dobrogea, ca tălmaci, ne depănă amintirile sale. Am aflat mai întîi de anii de pribegie ai lui Negulici — „un om tînăr, înalt, cu părul negru de culoarea cedrilor, purtînd barbă şi mustăţi mari, îmbrăcat într-un surtuc de catifea cu guler închis". Pe Barbu Iscovescu ni-l descrise astfel : „avea părul bucîat şi barba stufoasă, era vesel şi prietenos cu localnicii". Amîndoi primeau corespondenţă, dar rareori vizite din ţară. Bătrînul povestitor îşi amintea de un bărbat chipeş, pleşuv, într-o ţinută aleasă — poate un mare dregător din România —, pe care Negulici l-a întovărăşit pînă la Constantinopol.

Oare n-a fost poetul Vasile Alecsandri în trecere spre Italia ?

Mai tîrziu, cafegiul ne-a condus în apropiere, pe o colină, într-o livadă de măslini. Ne-am oprit la o casă cu etaj. Aici locuiseră, vremelnic, Negulici şi, mai tîrziu,

www.dacoromanica.ro

Iscovescu, dar n-am găsit nimic să ne amintească de surgiunul lor.

Seara ne-am întors la Constantinopol. A doua zi, prietenul Ţuculescu vizită cimitirul din Pera, unde găsi mormîntul compatrioţilor exilaţi, aducînd o copie după epitaful compus de poetul Dimitrie Bolintineanu.

Septembrie 1972

www.dacoromanica.ro

Ghiaţă

Astăzi, cînd apar rîndurile noastre cernite, artistul poporului Dimitrie Ghiaţă — care a pictat ca nimeni altul viaţa de la ţară — nu mai este printre noi.

Bădia Mitică, aşa cum îi spuneam la întîlnirile foarte dese pe vremuri, de cîţiva ani mai rare, acest oltean din ţinuturile Mehedinţilor, în mijlocul prietenilor, părea ca o azimă caldă. Îi plăcea mai curînd să istorisească anecdote şi întîmplări din trecut, decît să le asculte pe ale altora. Viaţa sa a fost un neîntrerupt urcuş, de la postul umil de funcţionar la Institutul „Prof. Dr. I. Cantacuzino", pînă la înaltul titlu de „Erou al Muncii Socialiste", un urcuş al cărui suport nu a fost altul decît munca exemplară.

www.dacoromanica.ro

Satele noastre cu tîrgurile şi horele pitoreşti, ciobanii în sarici şi ţăranii strînşi duminica în faţa hanurilor de la răspîntii, mocăniţele cu ii strălucind în fluturi, imaginile muncii avîntate, toată această glie românească poartă peste vreme numele celui care a înnobilat-o cu harul său, aşezîndu-l în cartea de aur a ţării.

7 iulie 1972

www.dacoromanica.ro

Theodorescu-Sion

Cît de plăcut era să călătoreşti cu pictorul Theodorescu-Sion ! Să vizitezi moscheile din Istanbul, să te plimbi în caiacurile negre pînă la Eyub, să contempli magnifica panoramă cu minaretele înfipte în cer, pînă la răscrucea de ape dintre Bosfor şi Marea Marmara.

Fire de artist, era fericit că se găseşte aici, la marginea celor două continente, unde natura revărsase din plin tot ce avea sublim, învăluind oraşul într-o feerie de Halima. Şi cadrul acesta ireal de frumos, Theodorescu-Sion îl completa cu chipul său de centurion, atrăgînd privirile tuturor străinilor care căutau să-l cunoască şi să le fie călăuză prin marele bazar şi prin grădinile exotice ale seraiului. Scriitorul Felix Aderca, aflat în grupul nostru, îl

www.dacoromanica.ro

tachina sfătuindu-l să poarte feregea ca pe vremea cadînelor, ca să aibă şi ceilalţi trecere la porţile Orientului.

Într-o seară, la întoarcerea din insule, se vorbea în mijlocul nostru despre artă. Felix Aderca îl acuza pe Theodorescu-Sion că trece prea uşor de la o formulă la alta în pictura sa. Uşor iritat, pictorul răspunse :

— Mie nu-mi place să bat pasul pe loc. După cîteva tablouri, mă autopastişez, le fac în serie, fără control, sentiment, senzaţie ori fantezie, ca un orb care-şi cunoaşte drumul. Eu sînt mereu nemulţumit de mine, de arta mea. Caut altceva... De aceea n-am mulţi admiratori. Şi de fapt, nici nu-i caut.

Pictorul tăcu, tăcu şi scriitorul. Nu se mai auzea în noapte decît un murmur molcom de valuri. Ne apropiam de Istanbul. Nu departe, Pera lumina ca un candelabru. În urma noastră, cerul coborîse cu toată puzderia de stele în Marea Marmara.

20 octombrie 1972

www.dacoromanica.ro

Sabin Popp

Deşi în itinerarul călătoriei pe Mediterana nu era prevăzută o escală la Catania, în drum spre Italia, vaporul „România" s-a oprit aici, cîteva ceasuri.

Plecasem din ţară cu un grup de studenţi ; îndată ce am ajuns la chei, ne-am risipit pe uliţele cu case sărăcăcioase, îmbrăcate în glicină şi viţă de vie.

Cîţiva dintre excursionişti aşteptau să coboare din cabină profesorul Ramiro Ortiz, conducătorul grupului ; atunci, un tînăr de vîrsta noastră, cu o figură de sicilian, purtînd strengăreşte la gît o legătură galbenă, zărind pavilionul românesc din port, a venit spre noi, bucuros de a întîlni conaţionali. Era pictorul Sabin Popp. De obicei,

www.dacoromanica.ro

prieteniile în străinătate se leagă pe nesimţite, rămînînd durabile. Aşa a fost şi cu tînărul cu legătura galbenă.

După ce am vizitat oraşul, am luat împreună masa la bordul vaporului : comandantul vasului, Tăutu, un ager lup de mare, ne-a înlesnit invitaţia, reînnoită pînă la plecarea noastră. În timpul dejunului, Sabin Popp, amabil şi prietenos, a desenat profilul aspru, dar frumos, al comandantului şi figura rotundă şi zîmbitoare a conducătorului nostru. Pe vremea aceea pictorul n-avea încă 25 de ani, dar pătrunsese în lumea artiştilor ca un real talent. Despre el scriitorii Ion Vinea, Horia Furtună, Emanoil Bucuţa şi Victor Ion Popa scriseseră articole elogioase în presa timpului. Mai mult decît toţi ceilalţi, poetul şi criticul de artă Ştefan Neniţescu, om de o sensibilitate vibrantă, i-a fost cel mai apropiat prieten.

Îmi amintesc cum la cursurile de vară de la universitatea liberă „Coasta de argint", eruditul conferenţiar, de o statură înaltă, uscat ca un schimnic, aşa cum îl vedem rezemat de o coloană antică din Roma într-un desen de Sabin Popp, ne vorbea cu entuziasm despre pictorul care a rămas o amintire tulburător de duioasă, în multele autoportrete în ulei şi creion, executate încă de la vîrsta de 16 ani.

De atunci, l-am mai întîlnit deseori pe Sabin Popp pe litoral ; ceasurile petrecute cu acest neastîmpărat dar talentat artist, sub platanii umbroşi de la cafeneaua lui Mahmud, rămîn lumini în negurile timpului.

De aceea, vizitînd expoziţia retrospectivă de la Palatul artelor de pe strada Ştirbei Vodă, am lăsat sufletul să

www.dacoromanica.ro

freamăte de amintiri, în mijlocul atîtor imagini însorite din Veneţia, Napoli şi din îndepărtata Sicilie, imagini culese de prietenul care a plecat dintre noi tînăr, într-o zi aspră de iarnă, pentru a rămîne, de atunci, pentru totdeauna tînăr în memoria noastră.

18 mai 1973

www.dacoromanica.ro

N. Dărăscu

Tudor Arghezi, întrezărind în tînărul colorist, venit dintr-un port dunărean, un vrednic urmaş al lui Luchian, l-a strîns de pe drumuri, împărţind cu el prînzul şi căminul de fiecare zi. Pe atunci, N. Dărăscu — de el este vorba — chinuit de patima picturii, lua viaţa în piept, hoinărind prin ţară şi peste hotare, luptîndu-se cu mizeria, pînă cînd a ajuns la limanul consacrării. Drumul a fost anevoios, deşi cronicarii de artă elogiau expoziţiile sale. Regimurile politice dispreţuiau pe aceşti lunatici ai frumosului.

Victor Eftimiu avea într-un timp salonul plin cu „dărăşti" şi te miri de unde, căci în primăvara anului 1944 primul bombardament a distrus 50 de pînze ale artistului.

www.dacoromanica.ro

În acelaşi bombardament, pictorul care locuia într-o mansardă de la Băile Centrale, îşi vede nimicită întreaga agoniseală — colecţia de covoare şi scoarţe preţioase, precum şi toate picturile lucrate pe litoral şi în sudul Franţei (acuarelele din Saint-Tropez). N. Dărăscu a rămas într-o clipă fără adăpost, doar cu pipa pe care n-o lăsa niciodată acasă şi cu renumele de excelent colorist.

Viaţa pictorului N. Dărăscu, atît de spectaculoasă, şi opera lui atît de variată, plină de soare şi de vraja apelor, nu încap în spaţiul restrîns al unui articol, ca piatra nestemată într-un breloc. De aceea, ne oprim aici...

17 octombrie 1972

www.dacoromanica.ro

Pictorul Vasile Popescu

Pictorii P. Iorgulescu-Yor şi Vasile Popescu, ademeniţi de peisajul Siretului, poposeau veri de-a rîndul în satul Faraoane (pe atunci, în judeţul Rm. Sărat), ca de acolo, cu uneltele şi şevaletul în spate, să cutreiere ţinuturile dintre cer şi ape, ajungînd pînă în lunca păsărilor de la Mirceşti.

Recolta din verile acelea se găseşte risipită mai mult în colecţiile particulare, decît prin muzee, întrucît numele lor pătrundea, pe atunci, cu greu în opinia publică.

Pe cînd Iorgulescu-Yor rămîne la Paris mai mulţi ani, Vasile Popescu primeşte o bursă în străinătate, vizitează Franţa şi Italia şi întîrzie în Dalmaţia unde este fermecat de poezia însorită a Adriaticii. Întors în ţară, lucrează

www.dacoromanica.ro

febril şi ia parte la expoziţiile anuale, ca şi la Salonul de la Paris din 1937, cînd se bucură de aprecierile unanime ale cronicarilor de artă, care încununează generos această perioadă din viaţa sa.

În multe rînduri ne-am întîlnit, fie pe litoralul românesc, fie pe costa Adriaticii, unde vizitam împreună ateliere de sculptură. Ne întîlneam adesea şi la Rm. Sărat, cînd era în trecere spre conacul soţilor Caton Heraru, unde era invitat şi de unde ne-au rămas minunate interioare cu oglinzi, flori şi ferestre deschise în plin soare.

Pictorul Vasile Popescu, cu beteşugul rămas în urma unui tifos exantematic, avea o figură răvăşită, suptă de boală şi ochi rătăciţi, în care ardea miracolul marilor creaţii.

În ultimul timp, prin anii 1941—43, îl întîlneam în casa colecţionarului de artă dr. Mircea Iliescu, care îl îngrijea.

Acolo, în curtea muzeală de pe strada General Budişteanu, în preajma statuilor sculptorului Cornel Medrea, pictorul îşi căuta ultimul refugiu în artă. Pînă într-o zi, cînd am aflat tragicul deznodămînt. Nu împlinise 50 de ani.

Expoziţia retrospectivă din 1965, organizată la muzeul Simu a fost o surpriză pentru noi toţi. Priveam atunci fascinaţi piscurile unei trăiri artistice, care izbutise să împrăştie în jur numai splendori de lumină şi pe care nu o observasem cu adevărat niciodată.

Februarie 1973

www.dacoromanica.ro

Nutzi Acontz

În satul Neculele, cu lacul de cristal înfipt în creştetul munţilor, am poposit într-o seară tîrzie de vară cu caravana noastră de tineret, după ce trecusem prin pitorescul defileu de pe Valea Rîmnicului.

Pe vremea aceea podurile peste rîu erau... inexistente sau prăbuşite şi numai caii mărunţi puteau să urce pripoarele cu serpentine repezi. Am rămas deci uimiţi cînd, în casele cu pridvoarele primitoare din faţa lacului, ne-a primit cu dragoste de părinte profesorul Simion Mehedinţi, sosit într-un grup de cercetători din Bucureşti. Tot atunci, am cunoscut-o pe Nutzi Acontz, studentă la Institutul de Belle-Arte din Iaşi, născută — cum aveam să aflu mai tîrziu — în oraşul patriarhal de pe Milcov,

www.dacoromanica.ro

unde şi-a trăit copilăria, a urmat primii ani de şcoală şi, mai tîrziu, primii ani de profesorat.

Eruditul geograf, care, de dragul munţilor, îşi semna studiile şi sub pseudonimul Soveja, o preţuia pe tînăra pictoriţă cu codiţe, căreia îi achiziţionase şi două peisaje, îndemnînd-o să-l caute la Bucureşti, pentru a-i înlesni numirea în învăţămînt. Dar Nutzi Acontz, după cîţiva ani, a renunţat definitiv la profesiunea care îi asigura un trai tihnit şi, sub imboldul harului, şi-a luat în spate şevaletul şi a pornit să colinde ţara.

O vrăjea marea cu zgomotul valurilor şi cu luna rostogolită în adîncuri, o chemau munţii cu codrii întunecaţi şi luminişuri înflorite, o ademenea Delta cu traiul mizer al pescarilor, o pasiona munca din marile porturi şi uzine. Se simţea predestinată să ia parte la încordarea supremă a omului în mijlocul naturii. Economisind din toate sursele de venituri, a trecut de cîteva ori hotarele ţării, lucrînd la Constantinopol şi Brussa, în arhipelagul grecesc cu faimoasa insulă Creta, precum şi în Franţa, în muzeele din Paris, a ajuns pînă la minunatul Concarneau, localitate îndrăgită de pictorii români şi, mai ales, de artistul buzoian Petrescu-Dragoe.

Cu trudă, răbdare şi renunţări istovitoare, modestă şi izolată, ignorînd plăcerile vieţii, această tăcută sensibilitate s-a consumat pe rugul artei. Pînă într-o zi, cînd, în preajma sărbătorilor de iarnă, în timp ce copiii colindau pe la ferestrele luminate, pictoriţa noastră, tuturor atît de dragă şi preţuită, simţindu-se singură şi bolnavă, şi-a curmat deodată firul vieţii. Era întîia oară cînd îşi părăsea uneltele de lucru, de data aceasta pentru totdeauna.

www.dacoromanica.ro

Prietenii au găsit-o în mijlocul tablourilor, rezemată de şevaletul credincios, tovarăş dintr-o viaţă închinată în întregime frumosului.

O amplă expoziţie retrospectivă, deschisă la Muzeul de artă al R.S.R., monografii şi cataloage au înscris-o definitiv pe Nutzi Acontz printre maeştrii noştri.

6 aprilie 1973

www.dacoromanica.ro

Sora poetului Adrian Maniu

De cîte ori mă întîlneam cu pictoriţa Rodica Maniu, aveam o tresărire. Înaltă şi subţire, niciodată fardată, venită parcă dintr-o altă lume, îmi crea, cu mersul său lin, imperceptibil, imaginea unei apariţii stranii.

O voce şoptită, fără nici o gradaţie în tonalitatea ei, te înfiora plăcut, dar în acelaşi timp îţi reţinea atenţia, făcîndu-te să nu-i tulburi liniştea cu întrebări de prisos.

Aşa am cunoscut-o pe sora poetului Adrian Maniu. Locuia cu soţul ei, pictorul Samuel Müzner, pe strada Plantelor, într-o casă mare, cu două ateliere şi o grădiniţă cu leandri şi trandafiri pitici. O vreme l-au găzduit acolo şi pe A. Maniu. Îl vizitam deseori şi, după ce îmi citea din Li-Tai-Pe, mă plimba prin faţa tablourilor risipite

www.dacoromanica.ro

pretutindeni — pînă şi pe coridoarele cele mai dosnice. De fapt, eram familiarizat cu arta amfitrionilor de pe vremea cînd ea, ca studentă, trimitea vignete şi desene la revistele literare, iar el, întors dintr-un prizonierat, făcea pictură pointillistă.

Rodica Maniu îşi alegea subiectele mai mult din viaţa satelor. Spălatul inului pe malul apei (ţărăncile voinice şi harnice, cu fustele prinse în brîu, care albesc pînza, săvîrşind parcă un ritual), sau imaginile de la culesul viilor sînt frecvente în opera pictoriţei. Dar era neîntrecută şi în acuarele, portretizînd femei frumoase în malacovuri sau interioare şi grădini luxuriante.

În ultimul timp, cuplul de artişti se retrăsese pe litoral, unde venea şi pleca odată cu cocorii. Acolo, pe ţărmul mării, îşi ridicaseră un atelier luminos, vizitat, cînd se aprindeau stelele, de prieteni dragi ca dr. Voiculescu, Ion Marin Sadoveanu, Emanoil Bucuţa şi Puiu Iancovescu. Întîrziam în această fermecătoare ambianţă pe terase cu petunii şi cuiburi de rîndunele, pînă după miezul nopţii. Acum, mulţi din cei cu care mă întîlneam în casa pictorilor nu mai sînt printre noi. Rodica Maniu, această stranie umbră, împrăştie însă lumina culeasă din stele, din soare şi din marea cu luna în adîncuri, prin opera pe care ne-a lăsat-o după ce s-a stins atît de timpuriu.

30 martie 1973

www.dacoromanica.ro

Arnold, pictorul călător

Călătoream într-o vară tîrzie prin defileul de la Cîmpina, cînd zării în desimea de mesteceni un pictor prinzînd în culori vii priveliştea munţilor abrupţi. Era vechiul prieten Arnold, pe care nu-l mai văzusem din Germania, cînd frecventa atelierele unor pictori de renume universal.

Îl cunoscusem la Iaşi, într-o zi însorită de mai, în anul 1918, cu prilejul vernisajului expoziţiei sale şi a pictorului buzoian Alexandru Moscu. Aflaţi amîndoi în febra demobilizării, am legat o puternică prietenie. Ne întîlneam, cel mai adesea, în casa din Buzău a scriitoarei Constanţa Marino-Moscu, unde venea cînd se afla în ţară. Dar pictorul era mereu călător, dornic să cutreiere

www.dacoromanica.ro

lumea şi dispărea pe neaşteptate dintre noi, anunţîndu-şi sosirea prin afişele expoziţiilor, unde ne grăbeam să admirăm acuarelele sale exotice.

De la început, Arnold s-a afirmat ca un virtuos acuarelist, prin peisajele luminoase, cu ceruri şi mări transparente, orchestrînd culorile în armonii clasice.

Îmi amintesc de o expoziţie deschisă împreună cu P. Iorgulescu-Yor în foaierul Teatrului Comedia, prin anul 1935, cînd publicul întîrzia să intre la spectacol, atras de farmecul stelar al peisajelor arnoldiene.

De tînăr, în Italia, pictase pe colinele Romei alături de Lucian Grigorescu şi Sabin Popp ; la Paris, culegînd aurul de pe podurile Senei ; pe cheiurile Tamisei, la Londra ; ca invitat al profesorului N. Iorga la Casa Romena din Veneţia ; în insula Corfu, la Beirut, la Ierusalim, Atena şi Istanbul... Dar unde nu l-a dus pasiunea pentru călătorii şi mirajul artei !

Mai tîrziu, se gîndea să-şi scrie memoriile. În 1949, dintr-un necrolog am aflat că Arnold avusese în clipa supremă 49 de ani.

3 noiembrie 1972

www.dacoromanica.ro

Oscar Hann

În redacţia unui cotidian bucureştean l-am cunoscut pe sculptorul Oscar Hann, cu cîţiva ani mai vîrstnic decît mine, dar cu faimă de artist consacrat în arta plastică românească. Cum aveam delegaţie din partea plenului Societăţii academice „România junǎ" să tratez ridicarea la Cluj a unui monument al lui Mihai Eminescu, după sfaturile cronicarilor de artă Şirato, N. Tonitza şi Oscar Walter Cisek, am încredinţat lucrarea fostului elev al lui Paciurea.

Oscar Hann era un profund gînditor şi un erudit cărturar, impresionat de marea operă eminesciană pe care dorea să o transpună în compoziţii monumentale. Era

www.dacoromanica.ro

cel mai indicat să creeze în bronz pe poetul tînăr cu figura olimpiană, aşa cum era în anii studenţiei la Viena.

Îmi amintesc seara cînd, prin prietenul comun, romancierul Cezar Petrescu, ne-am întîlnit să hotărîm dimensiunile statuii, durata executării şi data inaugurării ei. Oscar Hann, iluminat de Luceafărul poeziei române, ne-a pus în curent cu toate planurile sale. Pe lîngă statuia din Cluj, elogiată de presa timpului, pe lîngă compoziţiile „Sărutul" şi „Elegia" de la muzeul Zambaccian, ne mîndrim cu un alt monument al poetului, care domină prin forţă şi inspiraţie întregul ţărm al Tomisului.

Dar sculptorul eminescian a imortalizat şi multe personalităţi literare şi culturale, începînd cu poetul Mihail Săulescu şi dramaturgul Mihail Sorbul şi culminînd cu portretul marelui istoric Nicolae Iorga, operă de o remarcabilă valoare artistică.

Cînd priveşti monumentele lui Constantin Brâncoveanu, Mihail Kogălniceanu, Ştefan cel Mare şi atîtea altele, te întrebi uimit cînd a avut vreme sculptorul să dea la iveală atîtea nepreţuite lucrări de artă ? Şi cum să nu te întrebi, cînd artistul Hann a fost şi literat şi pamfletar de temut, prin colaborările sale zilnice, biciuind ani de-a rîndul năvala intruşilor în artă, în viaţa noastră socială. Pentru mine, întîlnirile cu omul de artă Oscar Hann, erau mari desfătări spirituale.

Astăzi, de cîte ori îl văd şi-i întîlnesc privirea luminoasă şi mîndră de artist şi scriitor plutind pe deasupra celor din jur, am impresia că un nemuritor păşeşte printre noi.

6 iulie 1973

www.dacoromanica.ro

Müzner, un pointillist român

Pentru prima oară am luat contact cu pictura lui Samuel Müzner la Muzeul Simu. Eram în primii ani de studenţie, cînd împărţeam ceasurile libere între galeria Teatrului Naţional şi muzeele oraşului.

În muzeul de pe bulevardul Magheru, o clădire fără stil, dar cu o faţadă pretenţioasă de templu antic, mă atrăgeau peisajele pictorilor Ion Andreescu şi N. Grigorescu. Încolo, în sălile înalte şi spaţioase, o îngrămădire de pictură străină, aruncată cu furca parcă, pînă în tavan.

De la început, m-au frapat plăcut tablourile pictate numai în puncte şi liniuţe, din culori pure, juxtapuse, fără nici un amestec de paletă. Era noul curent pointillist din epoca neoimpresionismului, importat la noi de tînărul

www.dacoromanica.ro

Samuel Müzner, după anii de studii la Paris, în atelierul lui Claude Monet.

În acelaşi muzeu şi în acelaşi timp, am dat peste cîteva tablouri cu semnături străine, în aceeaşi tehnică a postimpresionismului, dar nici unul nu m-a încîntat ca lucrările pline de soare ale pictorului hoinar, reîntors de curînd în ţară din Japonia şi Manciuria, din Spania şi America de Sud.

De aceea, am căutat să-l cunosc. Veri de-a rîndul îl întîlneam pe litoral, unde pictorul căuta locuri prielnice pentru meditaţie şi creaţie. Îl apreciam mai mult acum, căci între timp călătorisem în Franţa, unde admirasem la Luvru pe promotorii picturii pointilliste, Seurat şi Signac.

Samuel Müzner era o fire retrasă, ca şi soţia sa, pictoriţa Rodica Maniu. Amîndoi formau un cuplu de artişti, de o nobleţe şi o gingăşie rare.

Vizitînd des pe Adrian Maniu, fratele pictoriţei, care într-o vreme locuia la ei, pe strada Plantelor, mi-a fost dat să cunosc nu numai pictura lor, de care se vor ocupa cronicarii mai tîrziu, dar şi două caractere deosebite, precum şi un cămin plin de înţelegere şi de stimă reciprocă.

E aşa de greu să-mi amintesc azi de Müzner, după ce a rămas singur! Singurătatea l-a topit în scurtă vreme. Căuta refugiul numai în amintirea căminului de altădată.

Ultima oară l-am întîlnit la o expoziţie din parcul Herăstrău. Părea slăbit, obosit şi bolnav. Îşi adusese de acasă trepiedul, ca să poată contempla lucrările colegilor care îl invitaseră la vernisaj.

www.dacoromanica.ro

Poetul Adrian Maniu, după dispariţia lor, donă statului toată opera rămasă, îndeplinind o dorinţă a cuplului Rodica Maniu şi Samuel Müzner. Apoi, la scurt timp, acestora le urmă şi autorul volumului „Paharul cu otravă".

3 august 1973

www.dacoromanica.ro

Yor

A contemplat mările şi oceanele ca să prindă strălucirea smaraldelor din unduirea de ape. Livezile şi grădinile au înflorit din paleta pictorului hoinar.

A smuls aurul din soare ca să-l risipească cu dărnicie în lanurile de grîu şi în floarea-soarelui din Bărăganul iubit atît de mult de confratele pribeag Panait Istrati.

A cîntat în culori roadele pămîntului, fructele în pîrg din panere împletite din răchita de pe gîrlele noastre şi florile, mai ales florile, în ulcioare smălţuite de iscusiţii noştri olari.

A zăbovit pe stradelele de la periferiile oraşelor înecate în praful nepăsării.

www.dacoromanica.ro

Copilul născut în oraşul de pe Valea Rîmnicului, s-a trezit în anii adolescenţei pe malurile Senei, luîndu-se la întrecere cu meşterii sosiţi de pretutindeni ca să prindă pe pînze ceva din măreţia metropolei.

Modest şi revoltător de timid, dar nabab prin elanurile estetice, a dispreţuit comoditatea cotidiană, ridicîndu-se cu trudă şi inimaginabilă migală spre culmile fascinante ale artei, pînă la perfecţiune.

Dar în climatul vremurilor trecute, neînţeles de cei în drept să-l înţeleagă, ros de boală şi de mizerie — era în primăvara anului 1939 — pictorul care ne-a lăsat un preţios tezaur de lucrări de artă, s-a sinucis, punînd capăt unei drame care îl obseda de mulţi ani.

Dar Yor trăieşte prin universul cromatic pe care ni l-a dăruit. Singurul pictor rîmnicean admirat cum se cuvine în toate muzeele şi colecţiile din ţară.

Aprilie 1973

www.dacoromanica.ro

Scrisoare pictorului Al. Ciucurencu

Îmi amintesc, maestre, de amiezile de iarnă din atelierul din preajma Arcului de Triumf. Pe cînd afară era viforniţă şi omătul cădea pe aleile pustii din Parcul Herăstrău, acolo, în interiorul cald şi primitor, aşezat într-un jeţ cu spătarul înalt, priveam cum, febril, aşterneai culorile pe pînza de pe şevalet, revenind de atîtea ori asupra unei tuşe, cînd ţi se părea că nu redai expresia dorită chipului care începea să se desluşească. Era chipul meu.

Cu cîtă curiozitate îţi urmăream fiecare mişcare, felul în care scoteai vopselele din tub pe paletă, cum le amestecai cu pensula pînă la ivirea acelui ritm cromatic misterios şi inimitabil. Te detaşai de cotidian, treceai printr-o

www.dacoromanica.ro

adevărată transă, timpul se oprea pe loc. Într-un tîrziu, amfitrioana, Ana Asvadurova — ea însăşi pictoriţă de suav talent — ne aşeza pe o măsuţă tava cu cafele aburind în arome, prăjiturile şi coniacurile. Era destinderea.

... Şi astfel au trecut cele mai plăcute zile de iarnă pentru mine, pînă într-o amiază luminoasă, cînd primăvara dădu buzna, cu toate miresmele ei proaspete, prin ferestrele deschise ale atelierului.

În luna mai, cînd florile de pe pînzele din atelier se întreceau cu florile din glastre, portretul meu era aproape gata după cum îmi spuneai, deşi eu îl credeam de mult terminat. Era un portret de mari izbînzi artistice. Dar o convalescenţă îndelungată după o boală grea m-a smuls din acest ostrov de poezie. De atunci iernile şi primăverile îmi amintesc de ceasurile trăite în atelierul din preajma Arcului de Triumf.

Portretul pe care l-ai lucrat într-o iarnă şi un început de primăvară nu se mai află printre tablourile de acolo, de lumină şi poezie. Şi-am înţeles. Mă simt vinovat ! De ce nu m-am întors, chiar aşa, cu chipul schimbat de ani ? Poate te-aş fi convins, maestre, că e un portret prea frumos ca să mai semene cu modelul.

Decembrie 1972

www.dacoromanica.ro

Ana Asvadurova-Ciucurencu

Deşi a trăit tot timpul în lumina orbitoare a maestrului Ciucurencu, pictoriţa intimistă Ana Asvadurova a păstrat gingăşia unei personalităţi feminine, neînrîurită de marele artist.

În expoziţiile sale personale din sălile Simeza, aducea întotdeauna un lirism calm, un pitoresc cursiv, un freamăt de grădini înflorite.

La vernisajul organizat mai mult între prieteni, revedeam pe toţi admiratorii artistei cu ochi de catifea şi glas de melodie potolită, zăbovind în faţa tablourilor şi, cu satisfacţii de colecţionari, punînd cărţile de vizită în ramele celor selecţionate.

www.dacoromanica.ro

Într-adevăr, ne aflam într-o atmosferă de poezie bucolică, cu cîmpii în revărsări de recoltă aurie, luminişuri de pădure, sate liniştite în asfinţituri de soare.

Ana Asvadurova, plăpîndă ca o floare de nufăr din împărăţia apelor din Delta Dunării, unde, urmărind zborul alb al pescăruşilor şi ascultînd cîntecul de dor al pescarilor, şi-a scuturat visele adolescenţei, a pus pe paletă tot ce a fost mai pur în lumina peisajelor cu lotci adumbrite de sălciile pletoase. Era un mesaj al unor locuri ivite din legende.

Tîrziu, cînd ieşeam din expoziţie, în forfota bulevardelor zgomotoase, aveam impresia că am părăsit un tărîm mirific din ţinuturile dobrogene.

Temperament romantic, artista, fire blajină, tăcută şi sfioasă, a vibrat intens într-o ambianţă de reverii de basm.

Zilele trecute, pictoriţa cu mîini de petale şi cu lăuntrice arderi de vise a trecut pe nesimţite în florile şi peisajele pe care le-a pictat cu atîta sensibilitate şi discretă nobleţe.

Decembrie 1973

www.dacoromanica.ro

Oscar Walter Cisek

Autorul romanului „Pîrjolul" a debutat în revistele timpului cu cronici plastice, poeme, eseuri şi traduceri din Mihai Eminescu.

L-am urmărit de la întîia apariţie într-o revistă clujeană. Împreună cu criticii de artă Şirato şi N. Tonitza, Oscar Walter Cisek forma un trio inteligent, competent, care a întrezărit valoarea marilor maeştri Theodor Pallady şi Gheorghe Petraşcu.

Pe litoral, în cercurile iubitorilor de cultură, tînărul cronicar a fost invitat veri de-a rîndul să ţină prelegeri. În timpul liber participa la excursiile organizate pe mare la Varna şi Istanbul, ori colinda satele dobrogene, culegînd

www.dacoromanica.ro

materialul întrebuinţat apoi cu talent în nuvela „Tătăroaica", apărută în limba germană şi răsplătită cu premiul Kleist.

Printre noi, Oscar Walter Cisek era un singuratic, un meditativ, părăsind rareori masa de scris. Venea în grupurile de scriitori numai cînd se aflau acolo Gala Galaction, Camil Petrescu, Ion Marin Sadoveanu, Jean Bart, Emanoil Bucuţa sau compozitorul Mihail Jora. Cu poetul Ion Pillat discuta ceasuri întregi sub un pîlc de migdali de pe coastă, punînd la cale o antologie din poeţii români, în limba germană. Cisek era recunoscut ca un desăvîrşit meşter în tălmăciri, ca şi prietenul nostru comun Franyo Zoltan.

Ultima dată, înainte de anul 1966, l-am întîlnit în sala de aşteptare a unei policlinici de pe Calea Griviţei. Pînă la apariţia medicilor ne-am retras pe o bancă izolată. Tînărul de acum o jumătate de veac, înalt, subţire, întotdeauna cochet şi în plină ascensiune literară, rămăsese numai în amintirile mele. Ne-am refugiat în trecut, în serile luminoase de pe litoral, în călătorii şi peripeţii cu haz. I se lumină faţa cînd ne-am amintit de acea zi fierbinte din Grecia, cînd am urcat pe Acropole. Două frumoase ateniene ne-au întîmpinat cu zîmbete tinereşti, iar Cisek, iubitorul de flori, le înmînă un buchet de mirt. Păreau două zeiţe desprinse din templul antic.

...Nu e plăcut să întîlneşti un prieten din adolescenţă pe o bancă la policlinică...

5 ianuarie 1973

www.dacoromanica.ro

Paul Miracovici

În pragul primăverii, pictorii coborau în oraşele înghirlandate de pe ţărmul mării. Pînă la căderea frunzelor, toţi căutau motive de inspiraţie în peisajele cu floră şi lumină meridională. Pe fiecare dîmb, cu perspectiva în evantai spre mare, aceşti îndrăgostiţi de coloratele simfonii marine, îşi aşezau şevaletele, îşi deschideau cutiile de culori, culegînd febril pitorescul, ca albinele mierea din flori.

Într-una din zilele tivite cu azur, mi-a ieşit în cale Paul Miracovici, plecat dis-de-dimineaţă pe povîrnişurile repezi ale cetăţuii cu nume scitic.

Nu demult, sosise de la Paris, unde studiase cîţiva ani prin academiile de artă, şi unde, în timpul liber, se întîlnea cu ceilalţi colegi prin bistrourile din Montparnasse.

www.dacoromanica.ro

Cînd l-am cunoscut, era un tînăr cochet, cu basmale înflorate în jurul gîtului, cu părul blond, cu un fizic plăcut. Fuma numai pipă şi traversa o perioadă de romantism.

Începuse, de la primele expoziţii, să aibă admiratori printre colecţionarii care îi achiziţionau lucrările încă proaspete, de pe şevalet. Pictura sa luminoasă îi captiva pe amatorii bucureşteni, astfel că, într-o vreme, avea un autoturism pe care îl conducea cu mănuşi albe.

Pe litoral, în portul cu artişti şi pescari, petreceam serile într-o cafenea orientală. Formasem un cerc vesel cu pictorii Jean Al. Steriadi, Lucian Grigorescu, N. Dărăscu, Theodorescu-Sion şi Vasile Popescu. Se alăturau la masa noastră actorii G. Storin şi Puiu Iancovescu. În această ambianţă agreabilă, Paul Miracovici era primit cu drag, pentru firea lui deschisă, blajină, întotdeauna retrasă cînd era vorba de bîrfa obişnuită printre artişti. Expoziţiile sale din sălile Dalles şi Magheru avea rezonanţe favorabile în presa timpului şi constituiau un loc de întîlnire a cunoscătorilor de artă.

De asemenea se remarcase ca un bun ilustrator de cărţi.

După 1944, i s-a încredinţat o catedră universitară la Institutul de arte plastice, unde a lăsat amintirea unui pedagog desăvîrşit.

Toate acestea, însă, au un final trist. Cu o zi înainte de a se stinge prietenul Lucian Grigorescu, l-am vizitat pentru ultima oară în clinica Alexandru Sahia. Paul Miracovici era internat aici de cîtva timp. O pareză îi prinsese o mînă, cînd pictorul era în plină creaţie.

Am intrat în camera sa, unde am fost primit cu un surîs de amărăciune. Îmbrăcat într-o haină de casă din

www.dacoromanica.ro

mătase cărămizie, cu un batic multicolor legat la cap, şi cu pipa arzînd în colţul gurii, îmi amintea de prietenul de altădată.

Nu demult, a deschis o expoziţie de retrospectivă în sala Dalles, unde mă duceam să-l vizitez zilnic. Tablourile, reverie de lumină şi poezie, aduceau un cald elogiu vieţii. Nimic trist ! Paul Miracovici rămăsese un optimist, un cîntăreţ al naturii şi al omului.

Iunie 1972

www.dacoromanica.ro

Ross

Păstrez cîteva caricaturi de la amicul Ross, de pe vremea cînd lucram împreună la ziarele Adevărul şi Dimineaţa.

Tînărul cu fizic plăcut, înalt şi solid, cu reflexe roşii în părul blond şi buclat, ascundea în zîmbetul curtenitor, ironia caricaturistului care nu renunţă la desenul său, chiar dacă indispune persoana vizată.

Purta întotdeauna cu sine un bloc de desen pentru a schiţa figura unei personalităţi literare sau a unui personaj politic. Îmi amintesc cum toată presa de stînga, la care colabora permanent Ross, servea şarje usturătoare la adresa îmbuibaţilor zilei, stîrnind hazul şi aprobarea maselor. Este cazul faimoasei caricaturi „Frumosul Adolf",

www.dacoromanica.ro

multiplicată în sute de mii de reproduceri, care a fost semnalată şi de presa democartă de dincolo de ocean.

„Frumosul Adolf" înfăţişa o curtezană... masculină în intimitate, purtînd ciorapi lungi de mătase, prinşi în jartierele unui corset închis cu nasturi la spate. Avea pantofi de damă cu tocuri înalte şi un corsaj decoltat cu dantele şi panglicuţe, care reliefa trupul scabros al unui seducător cu breton şi mustaţă tunsă.

Ross făcea parte din pleiada avangardiştilor, şi era primit cu simpatie în cercul scriitorilor Ilarie Voronca, Barbu Fundoianu, Ştefan Roll şi Brunea-Fox, ultimul fiind cel mai apropiat prieten al umoristului care a luptat făţiş şi neînfricat împotriva nazismului. În timpul uraganului nazist, Ross, urmărit pentru grafica sa antifascistă, a aflat în fiecare prieten şi cititor un cuvînt de încurajare şi preţuire. Astăzi, obosit ca un ostaş de pe cîmpul de luptă s-a retras în locuinţa sa din strada Mihai Eminescu, între prieteni şi amintiri, alături de o soţie devotată şi de fiica sa, o talentată balerină la Opera Română din Bucureşti.

20 iulie 1973.

www.dacoromanica.ro

Semnătura în formă de cupă

C. Piliuţă, pictorul care îşi semnează, uneori, lucrările cu un simbol grafic amintind imaginea unei cupe, şi-a petrecut anii copilăriei în ţinuturile vestite în vii, din nordul Moldovei.

Legănat în cîntecul toamnelor brumării din preajma Botoşanilor — oraşul natal — pictorul Piliuţă a rămas aceeaşi fire luminoasă şi veselă ca şi culegătoarele care l-au crescut cu poamă aurie şi poveşti cu cai înaripaţi.

Mai tîrziu, înfiorat de poezia eminesciană şi ascultînd măiestria arcuşului enescian, şi-a lăsat sufletul să vibreze la armoniile celeste, încercînd să prindă în linii şi culoare ceva din tainele artei seculare moldoveneşti. De acolo, din cromatica murală a aşezămintelor ctitorite de voievozii români la Voroneţ şi Suceava, a învăţat meşteşugul picturii

www.dacoromanica.ro

universale. Plecat din preajma vestigiilor istorice de la cetăţile Suceava şi Neamţ, ţăranul cu traista plină de chipuri şi peisaje a bătut la porţile oraşului lui Bucur, dornic să-şi desăvîrşească învăţătura. Se înscrie astfel la cursurile de pictură ale maestrului Ciucurencu. Acesta, văzînd cum în studentul avid de cultură înfloresc mugurii unui talent de mare meşter, îl ocroteşte atent.

Şi-a ales un atelier pe Calea Plevnei, unde totdeauna l-am găsit înconjurat de actori şi muzicieni, printre care Radu Beligan, un sever şi priceput colecţionar. Cum pictorul Piliuţă se bucură de admiraţia oamenilor de teatru, care — mai mult decît alţii — sînt seduşi de scenele fantastice cu Don Quijotte, de tipurile de mahala, de cavalcada nimfelor pe cai înaripaţi, este des solicitat să lucreze la scenografia rampelor bucureştene.

În urmă cu cîţiva ani, călătoreşte în Italia, organizînd la Veneţia o expoziţie de desene cu care a stîrnit interesul cronicarilor de artă. Scriitorul Mircea Eliade, împrietenindu-se cu pictorul, îl sfătuieşte să nu ocolească America de Sud, unde va avea un mare succes la popoarele de origine spaniolă.

În ţară, la invitaţia prietenului său Radu Beligan, deschide o expoziţie la Teatrul Comedia, la vernisajul căreia fostul lui, profesor, Ciucurencu, ţine o cuvîntare entuziastă. Piliuţă, mulţumind profesorului, invită pe toţi vizitatorii din sală la Carul cu bere, ceea ce îndeamnă pe unul dintre noi să scrie pe marginea unui catalog catrenul :

Expoziţiile tale
Pentru noi nu sînt mistere :
Totdeauna pui la cale
Cu succes... carul cu bere !

www.dacoromanica.ro

Plăcut trec ceasurile în atelierul de pe Calea Plevnei, unde amfitrionul te priveşte jovial şi amabil, umplînd cupele cu vin ! Odată, văzînd pe şevalet un nud abia terminat, de o execuţie excepţională, l-am achiziţionat pe loc. După puţin timp, trecînd să-mi iau lucrarea, pictorul oarecum jenat, se scuză că n-a avut încotro şi, la insistenţele unui colecţionar, a trebuit să-l cedeze...

Nu mi-a rămas decît să beau cîteva cupe de vin moldovenesc din părţile Hîrlăului, iar la plecare să-i las pe masă un autograf sub cîteva versuri de consolare.

Nudurile, vezi prea bine,
Nu mai ştiu ce e cu ele,
Tocmai cînd le cred la mine,
Aflu că sînt... infidele.

August 1973

www.dacoromanica.ro

Un muzeu „Gh. Anghel" la țară

Sculptorul Gh. Anghel a evitat întotdeauna onorurile pompoase. Şi tare bine îi şedea consacrarea acestui prieten modest care se dădea deoparte din drumul gratificaţiilor.

Întreaga viaţă — cu răsăritul în grandiosul peisaj de la Porţile de Fier şi cu apusul liniştit la Pasărea, lîngă Bucureşti — i s-a desfăşurat simplu şi laborios.

Creatorul statuii lui Eminescu din grădina Ateneului Român era o fire inadaptabilă şi izolată, temător ca nici măcar umbra lui să nu stînjenească personalitatea vreunui coleg de breaslă. N-a participat niciodată la concursurile pentru monumente şi nicicînd nu s-a înghesuit după comenzi, deşi forurile competente îl solicitau deseori. Le

www.dacoromanica.ro

refuza pe toate în favoarea tineretului studios, care, la rîndul său, îl stima pînă la veneraţie.

Pe artistul tăcut şi blînd, l-am vizitat adesea în strada Levănţica din cartierul Dudeşti, unde avocatul Ţuculescu, fratele pictorului de dimensiune universală şi ginere al scriitorului Gala Galaction, i-a dat adăpost.

Acolo, într-un spaţiu îngust, sculptorul a ridicat un atelier din cîteva scînduri, atît de neîncăpător, încît statuile genialului Eminescu, ale pictorilor Andreescu şi Luchian îşi înălţau capetele prin acoperişul spart.

Ca în sanctuarul unui sacerdot din alte timpuri, cîţiva prieteni intrau pentru reculegere în mijlocul poeziei şi artei. Printre noi, Sandu Balinţescu, cel mai apropiat prieten al sculptorului. Acesta, obţinînd mare parte din lucrări, a deschis de curînd un muzeu în satul său natal, Costeşti. Este singurul loc din ţară unde găsim opera marelui sculptor într-un cadru liniştit şi patriarhal, unde putem admira înfioraţi, în mijlocul unei singurătăţi de vrajă, ţărăncile cu chipuri de madonă, înălţînd din marmură şi bronz imnuri de slavă vieţii creatoare, pămîntului roditor. Nicăieri Gheorghe Anghel nu apare în toată splendoarea lui, mai bine ca aici, la Costeşti.

27 iulie 1973

www.dacoromanica.ro

Pictorii Deltei

De la o vreme, pitorescul Deltei Dunării atrage pe toţi pictorii noştri, mai ales pe cei tineri, dornici să dezlege tainele acestui miracol al naturii. De mulţi ani, o casă, de creaţie deschisă în oraşul Tulcea, pune la îndemîna celor fascinaţi de frumuseţi surprinzătoare confortul trebuitor ca să nu ducă lipsă de nimic, tot timpul cît rămîn în acest paradis al păsărilor călătoare.

De la pictorul Lucian Grigorescu, care a smuls culorile şi vraja Deltei, în opere de o incontestabilă valoare artistică şi de la celălalt meşter al penelului, Nicolae Dărăscu, care a pictat ţinutul fabulos dintre Brăila şi mare, pînă la Alexandru Ciucurencu, mulţi pictori au imortalizat ima-

www.dacoromanica.ro

ginea poeziei risipită în tot locul, ca şi mirajul acestei împărăţii de ape, păduri şi stufărişuri. Dar nu despre aceşti descoperitori de comori plastice încerc să scriu astăzi, ci despre acei fanatici care au trăit sau trăiesc pe pămîntul de basm, din care, la fiecare lovitură de tîrnăcop, sar monede greceşti sau romane.

Ca o boare a Deltei, amintirea pictorului Gh. Sîrbu stăruie, în primul rînd. Prietenul cu chip de faun, şchiop şi slut, dar cu alese lumini sufleteşti, îmi apărea singuratic la o cotitură de lagune şi mă primea în lotca lui. Îţi era drag să-i asculţi glasul molcom şi colorat, bucuros să te poarte pe ţărmul legendelor, al unei lumi unice şi fantastice. Nu i-a fost atît de minor talentul ca să nu figureze în muzeele dobrogene. A pus pasiune şi farmec în tablourile sale cu grinduri înverzite şi salcii pletoase, cu rogozuri încîlcite, cu puzderie de nuferi şi colonii de pelicani.

Asemenea acestui prieten dispărut de curînd, mai avem un alt pictor al Deltei: Constantin Găvenea. În toate anotimpurile îl găsim acolo, într-o casă orientală, cu acoperişuri de olane şi o grădină mozaicală de o vegetaţie luxuriantă, prin care amfitrionul a lăsat un îngust răzor cu irişi şi stînjenei, să ajungi la atelierul unde pare că freamătă întreaga Deltă. Artistul între două vîrste, cu părul cărunt şi cu bunătatea strălucind în priviri, nu se lasă rugat. Îţi deschide toate sipetele pline cu acuarele din expoziţiile de peste hotare, care au oferit lumii minunile Deltei.

Delta — cuvînt magic — mă cheamă din nou să mă afund prin labirinturile de apă şi stuf, iar seara să calc

www.dacoromanica.ro

pe dalele de marmură de pe străzile Tulcei, şi să bat la poarta pictorului Constantin Găvenea, acest vrăjitor care a strîns nestemate de lumini şi culoare ale unui ţinut paradisiac, rămas aievea mai frumos decît în închipuirile noastre.

10 august 1973

www.dacoromanica.ro

Un mecena al artelor

Fostul textilist din Constanţa, K. H. Zambaccian, cu studii în această branşă la Bruxelles, a donat un muzeu pe strada cu acelaşi nume, deosebit de celelalte aşezăminte cu profil asemănător din ţară, prin bogata colecţie de picturi franceze.

Mult diferit de colecţionarul Al. Bogdan-Piteşti, un om bizar, pamfletar şi critic de artă, înclinat spre escrocherie, dar generos cu pictorii, şi de Anastase Simu, bine intenţionat, dar naiv care achiziţionează de-a valma, lucrări printre care strălucesc opere de Claude Monet, Daumier, Signac şi Bourdelle, Zambaccian deschide drumuri luminoase în artă. Pasionat colecţionar şi surprinzător autodidact, şi-a trăit viaţa printre artişti, zăbovind

www.dacoromanica.ro

în muzee, expoziţii şi ateliere, selecţionînd pînze celebre de Cézanne, Corot, Courbet, Renoir, Matisse, Marquet şi de mulţi alţi maeştri.

Călătoreşte des la Paris, vizitînd pe Matisse, Marquet, Dufy, Dunoyer de Segonzac, despre care, întors în ţară, va publica emoţionante pagini, ca şi pe editorul şi negustorul de artă Ambroise Vollard, cel mai vestit comerciant de tablouri din capitala Franţei, care-l lansează pe Cézanne.

În acelaşi timp, Zambaccian achiziţionează renumite pînze autohtone : „Iarna la Barbizon" de Andreescu, peisaje şi portrete de N. Grigorescu, „Lăutul" de Luchian şi devine un adevărat mecena al artiştilor români, îmbogăţindu-şi colecţia cu numeroase tablouri de Gh. Petraşcu, Th. Pallady, Tonitza, Lucian Grigorescu, continuînd apoi cu tinerii pictori la care întrezăreşte o sclipire de talent.

Ales membru corespondent al Academiei Române, sub titulatura *om de artă,* ţine comunicări interesante, scrie cronici în presa timpului, monografii despre maeştrii noştri, parte apărute în volumul „Pagini despre artă" în Editura Meridiane.

Pe colecţionarul Zambaccian l-am vizitat deseori în zilele senine, cînd povestea prietenilor, cu umor şi spirit critic, întîmplări din viaţa artiştilor. Dar l-am văzut şi în zilele grele de boală, cînd camera sa de suferinţă era luminată numai de pînzele lui Renoir şi Mattisse, de peisajele lui Grigorescu şi de „Florile" lui Luchian. Sub vraja acestor sublime creaţii a adormit într-o zi pentru totdeauna, într-un vîrtej de culoare şi lumină.

25 mai 1973

www.dacoromanica.ro

Drumul spre Topalu

Pe malul dobrogean al Dunării, într-un peisaj stropit cu maci, între Cernavodă şi Hîrşova, se iveşte, parcă din livezi, satul Topalu.

Un drumeag pietruit urcă de la debarcader pînă la muzeul care poartă pe frontonul clădirii numele învăţătorilor Dinu şi Sevasta Vintilă — ostrov de lumină şi culoare împlîntat acolo, ca un miracol, de un fiu al locului, în amintirea părinţilor săi care au trăit în colibele luminate de opaiţe.

Pe doctorul George D. Vintilă — copilul năzdrăvan al satului — l-am cunoscut de cînd a început să desluşească abecedarul artelor şi a pornit hotărît să strîngă întîile

www.dacoromanica.ro

imagini călăuzit numai de gîndul să ducă aceste minuni de vis şi creaţie în portul dunărean.

Îmi amintesc cum eram invitat deseori în cabinetul său medical pentru a-i admira achiziţiile, pentru a-mi da părerea despre autenticitatea şi valoarea lor artistică, pentru a-i recomanda alte tablouri, ştiute la prieteni.

Doctorul Vintilă, după ceasurile petrecute în policlinici şi spitale, nu cunoştea oboseala cînd era invitat să viziteze o expoziţie, sau atelierul unui pictor, de unde îşi alegea o lucrare pentru completarea colecţiei.

Casa lui cu aspect de muzeu era deschisă în permanenţă. Aici se dezbăteau probleme de artă, se „nimiceau" pictorii intruşi şi se înălţau pe soclul nemuririi noii maeştri.

Astfel s-a înjghebat muzeul Topalu, cu o ramificaţie în pinacoteca din Constanţa, cuprinzînd tablouri de Andreescu, Grigorescu, Luchian şi Aman, alături de sculpturi de Paciurea, Corneliu Medrea, Ion Jalea şi Oscar Han.

În timpul verii, sosesc aici caravane de turişti străini, vrăjiţi de marinele cu sclipiri de smaralde ale lui Petraşcu şi Dărăscu, de graţioasele nuduri datorate lui Theodor Pallady, de peisajele luminoase semnate de Lucian Grigorescu sau de copiii cu ochi de mărgean ai lui Nicolae Tonitza.

Satul Topalu este un punct turistic pe harta ţării, deschis de donatorul fără familie, dar cu mintea fagure de înţelepciune şi cu inima — fîntînă răcoritoare la drum de ţară.

11 ianuarie 1973

www.dacoromanica.ro

Medicul pictorilor

La institutul de seruri de pe cheiul Dîmboviţei pătrunsese demult un climat favorabil artelor. Doctorul Cantacuzino, întemeietorul acestui laborator de renume internaţional, era şi un erudit colecţionar de gravuri, stampe şi desene din toate epocile, de la Renaşterea italiană pînă la maeştrii olandezi, strînse cu răbdare, pricepere şi pasiune.

Din călătoriile în străinătate, unde zăbovea pe la anticari şi negustori de artă, renumitul savant, se întorcea cu mapa plină de achiziţii, îndemnînd astfel personalul medical să-l urmeze pe drumurile spirituale.

Cum dr. Cantacuzino lua întotdeauna prînzul la institut, în cercul medicilor, invita academicieni, artişti şi

www.dacoromanica.ro

scriitori, transformînd aceste reuniuni în interesante colocvii de literatură, ştiinţă şi artă. Maestrul Jean Al. Steriadi, ca şi prof. George Oprescu, oaspeţi obişnuiţi ai generosului mecena, erau cei mai autorizaţi sfătuitori în selecţionarea pieselor pentru colecţii.

În această luminoasă ambianţă, tînărul doctor Mircea Iliescu, secondant al marelui profesor, devine un îndrăgostit amator de artă, un critic rafinat şi, depăşindu-şi colegii, rămîne cel mai dezinteresat prieten al pictorilor.

Tînărul medic, sosit din capitala Banilor, uimea pe cei din jur prin pasiunea în care se antrena în discuţii, amintind de dr. Grachet, medicul nefericitului pictor Van Gogh.

Pictorii Pallady, Camil Ressu, Steriadi, Tonitza, Lucian Grigorescu, sculptorul Gh. Anghel au fost pacienţii tînărului doctor, care, la rîndul său, le-a fost un apropiat prieten în ceasurile grele, rezolvîndu-le multe chestiuni personale pe la ministere şi diverse instituţii.

Dr. Mircea Iliescu a stat nopţi de-a rîndul lîngă patul de suferinţă al lui Arnold, Vasile Popescu, Nutzi Acontz şi al multor altor pictori, iar casa lui de pe General Budişteanu era deschisă oricui îi bătea la uşă. Îi ajuta discret, fără să le amintească cîndva de sacrificiile făcute.

Într-un timp, colecţia sa, strălucind în tablouri de Pallady, Tonitza, Lucian Grigorescu, Ciucurencu, Iser, Gheorghe Ionescu, Cornel Medrea, Ressu, Steriadi era deschisă marelui public, ca orice muzeu din Bucureşti.

Revista „Secolul XX" a publicat, cu prilejul expoziţiei retrospective Pallady, cîteva pagini de amintiri, în care colecţionarul nostru se reliefează şi ca un bun scriitor.

www.dacoromanica.ro

Doctorul Mircea Iliescu, astăzi pensionar, ar fi cel mai indicat să scrie un volum memorialistic. Prietenii, printre care mă număr şi eu, îl aşteptăm. Va fi poate cea mai preţioasă carte despre viaţa pictorilor români.

20 aprilie 1973

www.dacoromanica.ro

Donaţia Garbis Avachian

Pe o placă aşezată pe faţada unui bloc nou din apropierea Pieţei Romane, am citit încîntat numele prietenului Garbis Avachian, donator al unei bogate colecţii de artă, cu peste 70 de tablouri de Theodor Pallady, Lucian Grigorescu, D. Ghiaţă, Dărăscu şi Ciucurencu.

Îmi amintesc de Garbis Avachian de pe cînd era student la Facultatea de drept din Capitală. În fiecare vară asista la cursurile Universităţii „Coasta de argint" de pe litoral, audiind mai ales conferinţele despre artă ţinute de Oscar Walter Cisek, Ştefan Neniţescu şi pictorul Theodorescu-Sion.

www.dacoromanica.ro

Pe neașteptate însă, tînărul licențiat își dosi diploma de științe juridice și-și așeză sub bărbie scripca pe care o îndrăgise de pe cînd era licean la Constanța.

Nu peste mult timp, aflarăm că este numit profesor la catedra de vioară de la Conservator. Devine, din primul an, un apreciat și căutat pedagog, face parte din toate juriile internaționale ale concursului „George Enescu", mulți laureați ai premiului numărîndu-se printre studenții pregătiți de el. Dar studentul de odinioară de la cursurile de artă de pe litoral începe să colecționeze tablouri ale maeștrilor români, vizitează ateliere și expoziții, agonisind cu trudă și cu sacrificii băneși opere de valoare.

În casa unde locuia, pe strada Mătăsari, invită colegi, muzicieni, scriitori. Se nasc discuții prelungite peste miezul nopții, cu care ocazie își convinge prietenii să devină colecționari de artă (pianistul Valentin Gheorghiu și compozitorul Mircea Chiriac).

Fire deschisă, totdeauna vesel și amabil, atrăgea în fața colecției și oameni necunoscuți, oferindu-le un climat plăcut, din care cu greu se puteau desprinde.

Ca vechi prieteni, ne căutam aproape zilnic, arătîndu-ne ultimele achiziții sau făcînd schimburi convenabile de lucrări.

Cînd colecția a luat dimensiuni de muzeu — interior cu mobilă veche, covoare persane, porțelanuri, cositoare și ceramică, statuete chinezești și indiene —, colecționarul, aflat la amiaza vieții, mi-a destăinuit gîndul de a o dona țării sale, unde a trăit cele mai frumoase zile și a avut cele mai mari satisfacții ca artist.

www.dacoromanica.ro

Dar prietenul Avachian n-a mai avut răgaz să-şi îndeplinească dorinţa, dusă la îndeplinire însă de soţia sa. Boala dezlănţuită ca o furtună de vară l-a luat în vîrtejul ei, lăsînd posterităţii un nume săpat în granitul recunoştinţei cetăţeneşti.

4 iunie 1973

www.dacoromanica.ro

Hrandt

Prietenului cu prenume asiatic, rareori îi spuneam pe numele de familie. Era de ajuns Hrandt. Aşa a rămas cunoscut în lumea pictorilor, de cînd a plecat în exodul din Siria.

În urmă cu şase decenii, o navă l-a debarcat împreună cu o familie numeroasă într-un port din sudul Dobrogei. Pe atunci, grupul refugiat din Alep, nu ne cunoştea nici limba, nici obiceiurile. Aflase numai de sufletul cald şi de ospitalitatea ţării de la Dunăre.

Din prima zi, aceşti naufragiaţi au căutat să înveţe un meşteşug. Cîţiva dintre ei au devenit negustori ambulanţi, alţii mecanici şi electricieni, iar Beatrice, copila cu părul

www.dacoromanica.ro

de culoarea cedrilor de Liban, după ce a terminat şcoala românească s-a apucat de croitorie.

Numai Hrandt, s-a îndeletnicit din adolescenţă cu pictura, atrăgînd atenţia, de la început, amatorilor de artă.

Maestrul Jean Al. Steriadi l-a iniţiat în arta plastică şi, văzîndu-l talentat, l-a încurajat, primindu-i tablourile la expoziţiile anuale. Prinzînd aripi, tînărul deschidea mai apoi expoziţii în sălile de pe bulevardele Bălcescu şi Magheru.

Peisajele sale marine, inundate de lumina sudică, naturile statice cu rodii sîngerii şi poame de chihlimbar răsturnate pe tapiţerii orientale, au iscat interesul cunoscătorilor de pictură. Meşterul neîntrecut în laviuri cu imagini din Deltă sau din împrejurimile Bucureştiului, cu lacuri limpezi şi umbră de sălcii pletoase, a fost remarcat pînă la urmă de cei mai pretenţioşi cronicari ai revistelor noastre.

Hrandt, membru al Uniunii Artiştilor Plastici, a fost invitat în Armenia Sovietică, colaborînd, la Erevan, la organizarea muzeului, donînd lucrări aduse din ţară, precum şi picturile sale executate la poalele muntelui Ararat. Pe acest pictor cu figură de oriental, de statură mijlocie, visător şi romantic, l-am cunoscut de cînd avea 20 de ani.

La liceul pe care-l conduceam a fost profesor la catedra de desen, pînă la mutarea sa în Bucureşti. Multe proiecte am făcut amîndoi în acel timp, căci îmi plăcea mult firea lui încrezătoare în propriul destin artistic.

De cîte ori ne întîlneam, îşi arăta dorinţa să doneze statului nostru întreaga-i colecţie de tablouri şi o alta, rară, de statuete antice din Persia, India, China şi Japonia. Pînă la urmă, pictorul şi-a materializat intenţia. De asemenea, sora sa Beatrice, care a trudit la maşina

www.dacoromanica.ro

de cusut peste 50 de ani, strîngînd o superbă colecţie de obiecte din fildeş, podoabe din timpul îndepărtat al şahilor — colecţie unică în ţara noastră — a făcut acelaşi gest ca şi fratele său, urmînd ca ambilor să li se deschidă un muzeu la şosea.

13 iulie 1973

www.dacoromanica.ro

Pictori pe urmele scriitorilor

Moldovean de prin părţile Fălticenilor, pictorul Eugen Ispir s-a inspirat în lucrările sale din viaţa scriitorilor care au vibrat la priveliştile din nordul ţării.

Cărturar şi scriitor încercat, pictorul are în mapele sale un roman din viaţa zbuciumată a marelui patriot Nicolae Bălcescu, un alt volum cu amintiri, pe lîngă numeroase articole publicate în diverse reviste, care, de asemenea, strînse la un loc, ar completa încă un volum.

Dar Eugen Ispir este mai întîi pictor şi vrea să rămînă pictor. Pasiunea aceasta îl îndeamnă să fie mai mult pe drumuri în ţară şi peste hotare ca să ne aducă, în coloritul pînzelor poezia locurilor vizitate.

www.dacoromanica.ro

Din Turcia ne-a adus farmecul oriental al Bosforului, amurgurile nostalgice de pe Cornul de aur şi vraja insulelor Mării Marmara, iar din Albania o recoltă bogată de peisaje. Este atras de pitorescul Dunării, de unde culege motive pentru tabloul „Partizana" — o fiică a Deltei, care s-a jertfit pentru izbînda comunismului. În ultima vreme, pictorul a surprins în imagini cromatice de neuitat minunea de la Porţile de Fier.

Pe lîngă peregrinările artistice, pictorul literat a avut năstruşnica idee să meargă pe urmele unor scriitori, transpunînd în acuarele — începînd cu locurile natale — firul luminos al vieţii marilor povestitori Ion Creangă şi Mihail Sadoveanu, pe care l-a împletit cu opera lor nemuritoare.

Într-o suită de tablouri el ne-a redat valea roditoare a Ozanei, drumul spre Piatra, cu pădurea de la Grumăzeşti, şi bojdeuca din Iaşi, unde Mihai Eminescu se simţea mai bine ca oriunde.

Dar viaţa şi opera lui Mihail Sadoveanu ? În peste o sută de acuarele ne sînt evocate cele mai pitoreşti locuri ale Moldovei — valea Siretului, urcuşurile prăpăstioase de munte, satele răzeşilor din „Şoimii" şi din „Neamul Şoimăreştilor", cetăţile şi mînăstirile unde se refugiau domniţele în vremuri de bejenie.

Toată această atmosferă sadoveniană, lirică şi romantică, se desprinde din expoziţia care a avut ecouri favorabile la Bucureşti, Iaşi ca şi la Rîmnicu-Sărat, unde, cu ani în urmă, a poposit pentru o lună de zile.

31 august 1973

www.dacoromanica.ro

Ospătarul şi „Spălătoreasa" lui Luchian

Pe vremuri, în restaurantul „Continental" de pe Calea Victoriei, îţi atrăgea atenţia un ospătar cu maniere alese şi limbaj academic, subtil sfătuitor în ceea ce privea meniul.

Înalt, îmbrăcat în negru, cu un profil de centurion, cu ochii mari şi plini de blîndeţe, îl confundai lesne cu artiştii de la mese, dacă nu observai şervetul pe care îl ţinea cu eleganţă pe braţ.

Clienteala obişnuită îl trata mai mult ca pe un prieten, iar maestrul Theodor Pallady — fire irascibilă şi puţin sociabilă — discuta cu acest ciudat personaj despre artă

www.dacoromanica.ro

şi muzică, rămînînd amîndoi de vorbă mult timp după golirea localului.

Odată, luînd dejunul cu colecţionarul Zambaccian şi cu Mircea Iliescu, am cunoscut pe acest interesant ospătar cu care am devenit prieten.

De fapt, auzisem de mult de ospătarul Apostol care frecventa cu regularitate expoziţiile şi nu lipsea niciodată de la concertele simfonice de la Ateneu.

L-am vizitat acasă, pe străduţa Clinciu şi mărturisesc că îmi făcea plăcere cînd îmi întorcea vizita.

Apostol îşi completase o discotecă ce rivaliza cu cea a Radiodifuziunii. De multe ori, această înaltă instituţie împrumuta discuri de la melomanul cunoscut în întreaga lume bucureşteană. Maestrul George Enescu, dirijorul George Georgescu, academicieni, muzicieni, scriitori şi artişti urcau pe strada Izvor la căsuţa modestă unde simpaticul amfitrion îi primea ceremonios, servindu-le o cafea şi un lichior străin, abordînd cu uşurinţă şi competenţă orice discuţie de pe terenul vast al artei şi muzicii. Dar amicul Apostol era şi un rafinat colecţionar de artă. Pe pereţii albi, pînă în tavan, prin colţuri, pe mese şi etajere, erau rînduite tablouri de Andreescu, N. Grigorescu, Luchian, Pallady, Petraşcu şi Tonitza alături de creaţiile tinerilor pictori.

Într-o seară cu viscol, rămăsesem pînă tîrziu admirînd amîndoi superba pînză „Spălătoreasa" de Luchian, pe care toţi colecţionarii, în frunte cu Bogdan-Piteşti şi Zambaccian, se luptau s-o achiziţioneze.

Apostol, umplîndu-şi paharul cu lichior şi aducîndu-mi încă o cafea, îmi istorisi cum a ajuns remarcabilul tablou în colecţia sa.

www.dacoromanica.ro

—Într-o dimineaţă, începu Apostol, mă vizită la restaurant un profesor universitar în biroul căruia intram deseori să privesc „Spălătoreasa". Profesorul îmi cunoştea pasiunea şi mă lăsa singur, plecînd la cursuri ori la Academie... Era un distins colecţionar de artă, dar şi un incorijibil jucător de cărţi. Nu m-am mirat deloc atunci cînd mi-a mărutrisit scopul vizitei neaşteptate. Pierduse 130.000 de lei la cărţi. O datorie de onoare care trebuia achitată în maximum 24 de ore. Am tresărit. Într-o clipă mi-a venit în minte tabloul lui Luchian. Hotărît, trebuia să-l am şi i-am făgăduit că în timpul fatal îi procur suma cerută, mai ales că îmi promisese orice tablou pe care l-aş fi dorit.

Imediat am angajat un taxi şi am colindat pe la toţi clienţii avuţi, iar seara sunam la locuinţa lui cu pachetul de bancnote. Profesorul, fără să mă mai întrebe, îmi oferi, cu vocea tremurîndă „Spălătoreasa". Era clar că încerca o mare durere. Am plecat cîntînd pînă acasă. Am aprins toate becurile şi împreună cu soţia am privit pînza pînă tîrziu în noapte.

Ne-am culcat fericiţi, căci se împlinise cel mai drag vis din viaţa mea. Dar somnul nu ne prindea pe niciunul. Ne-am zvîrcolit aşa pînă în zori, cînd amîndoi, ruşinaţi, ne-am hotărît să ducem tabloul înapoi.

Peste o oră, sunam la uşa profesorului. Jenat, am pus tabloul pe birou, i-am cerut iertare, asigurîndu-l că banii sînt de la cîţiva clienţi prieteni, care mă vor aştepta mult timp.

Profesorul, îmbrăţişîndu-mă, mi-a spus atunci : „Dragă Apostol, îţi mulţumesc pentru gestul tău şi lasă-mă să-ţi răspund cu acelaşi gest. Cînd vreau să-l văd, voi veni la

www.dacoromanica.ro

tine". Orice încercare şi rugăminte din partea mea n-au mai avut rost. De aceea, nu pot fi niciodată fericit în preajma „Spălătoresei". Aceasta e povestea.

De afară se auzea iarna viscolind pe bulevardele oraşului. Cînd m-am uitat la ceas era mult după miezul nopţii. Apostol, trist, aţipise. Am ieşit în vîrful picioarelor...

mai 1973.

www.dacoromanica.ro

Portretul de la mansardă

În acea seară friguroasă de februarie îmi apărea din negura trecutului silueta unui tînăr care, pe vremuri, cutreiera localurile de noapte cu o mapă la subţioară, cerînd voie consumatorilor să le schiţeze portretul. Avea o figură umbroasă, cu mustăţi şi barbă încîlcită, ochii galbeni, trupul firav şi chinuit de frisoane. Cînd era invitat la o masă, se aşeza timid, îşi deschidea blocul şi, în cîteva minute, contura un chip trist deşi poate personajul era în bună dispoziţie. Se mulţumea cu cît i se dădea, plecînd imediat în căutarea altui model.

Multe se zvoneau în jurul tînărului nostru. Iubise o actriţă care-l părăsise plecînd cu un străin, după ce la despărţire îi dăduse ca amintire portretul pictat de un

www.dacoromanica.ro

mare impresionist. Se spunea că tabloul era o capodoperă preţuită de cunoscătorii de artă.

De multe ori, artistul nostru ambulant intra în local întovărăşit de poetul mahalalelor, Stan Palanca, a cărui romanţă „Smaranda", era cîntată de toate tarafurile. Mulţi ascultau dialogul lor absurd, dus pînă după miezul nopţii.

În seara aceea, prietenul Adrian Maniu, pasionat colecţionar, găsi ocazia să-l roage să ne arate portretul de la mansardă. Încuviinţă cu greu şi, în curînd, urcam împreună cu autorul cărţii „Paharul cu otravă" scările insalubre ale unei case vechi din preajma Cişmigiului. Ne-a impresionat golul imens al odăii, cu o masă, cîteva scaune şi canapeaua jupuită într-un colţ. Un vraf de desene răvăşit.

Pe peretele coşcovit şi mucegăit strălucea portretul unei tinere femei, ca un miracol al frumuseţii. Părul negru, cu reflexe de noapte, se revărsa pe umerii goi, de statuie antică ; iar ochii, tot negri, te fascinau. Rama, cu splendori nebănuite, lumina mansarda.

Adrian Maniu intenţiona să-i achiziţioneze tabloul, dar privirile îndrăgostitului ardeau halucinant. Înţelesesem că orice tentativă era zadarnică. Cine era autorul acelui portret ? Unde se află el astăzi ? Eram prea tînăr atunci !...

17 august 1973

www.dacoromanica.ro

Statuia Floricăi Cristoforeanu

Pe vremuri, pe Valea Rîmnicului cînta o privighetoare cum nu mai fusese alta prin aceste locuri. Se dusese vestea în toată lumea despre trilurile ei, care îi fermecau pe toţi cei ce o ascultau. Dar curînd pasărea măiastră îşi luă zborul din cuibul rîmnican, oprindu-se la Milano, renumitul oraş al cîntecului. Şi un triumf a fost cîntecul ei pe scena marilor opere europene, ca şi turneul de peste ocean.

Între timp, Florica Cristoforeanu — căci despre ea este vorba — ne vizită oraşul înţesat cu cluburi de noroc şi frămîntat de încăierări politice, unde cultura abia licărea sub obrocul nepăsării şi al ignoranţei. O întîmpinau cîteva colege de şcoală şi puţini admiratori, căci protipendada

www.dacoromanica.ro

nu-şi părăsea tripourile cu aventurieri şi trişori, iar cucoanele nu renunţau la partidele de remi care aveau loc ziua-n amiaza mare, în balcoanele acareturilor boiereşti.

Din păcate, aşa s-a întîmplat şi cu inegalabilul actor Aristide Demetriade, care dădea spectacole în săli goale, deşi ne mîndream cu originea sa rîmniceană.

La fel cu George Enescu, Constantin I. Nottara şi alţi artişti de valoare care se aventurau în urbea noastră bogată în bodegi şi chefuri nocturne, dar fără nici un ateneu unde să strălucească verbul înaripat al oamenilor de artă. N-am fost în stare atunci să ocrotim statuia poetului Alexandru Sihleanu, ridicată din iniţiativă familială...

De atunci au trecut ani şi evenimente pînă am ajuns la limanul renaşterii sociale de azi. Pe scena Casei de Cultură din Rîmnicu-Sărat se organizează festivaluri artistice la care iau parte mesageri ai cîntecului din toate părţile ţării. Dar pe cînd un festival al cîntăreţei rîmnicene Florica Cristoforeanu ? Oare am uitat-o pe această ambasadoare a cîntecului românesc peste hotare ?

Azi, cînd în toate oraşele din ţară se înalţă case de cultură, se deschid parcuri, se taie apeducte, de ce nu ne strîngem în asociaţii cetăţeneşti, ca, sub oblăduirea edililor, să preamărim pe înaintaşii noştri, cercetători de artă şi ştiinţă, iluminaţi de ideea de dreptate socială şi umanism ?

Semnatarul acestor rînduri, tînăr ca avînt şi ideal, vă întovărăşeşte la drum. Să începem cu statuia sublimei noastre cîntăreţe rîmnicene : Florica Cristoforeanu.

www.dacoromanica.ro

Codana cu mîini de petale

Urbea noastră a rămas săracă în monumentele de artă. Doar cîteva relicve de piatră, astăzi văruite şi risipite prin tufişurile grădinii publice. Încolo, busturi din bronz şi marmoră, ivite pe la răscruci de străzi — unele dispărute, altele departe de a reprezenta geniul nostru artistic. Într-adevăr, au fost intenţii bune, dar realizările au fost minore.

Oraşul Rîmnicu Sărat a înflorit iarăşi prin grădini cu vii şi zorele, pe bulevardele străjuite de teii zvelţi, pe la porticurile caselor vechi, cu cerdace arzînd în vetre de trandafiri roşii. Natura şi-a risipit podoabele pretutindeni, de la bariera Focşani pînă la podul de fier şi dincolo de pod, în crîngul de salcîmi unde te primeşte, bucuroasă

www.dacoromanica.ro

de oaspeți, cabana „Poienița". Pentru peisajul urban, cu sclipiri de pitoresc, am avut pictori puțini, oricît le-am căuta operele pe la instituțiile noastre culturale. Dintre toți cîntăreții orașului și ai splaiurilor din împrejurimi, numai P. Iorgulescu-Yor a fost rîmnican de baștină, dar tînărul stăpînit de pasiunea artei a luat drumul pribegiei.

Ar mai fi pictorul Ștefan Popescu, care, îndrăgostit de priveliștile rîmnicene, și-a așezat „cortul" pe colinele de la Răducești, așa cum îi spunea el atelierului dintre vii.

De asemenea, amintim pe profesorii Tiberiu Crudu, Hăulică și Iulia Stănescu, precum și pe sculptorul Mateescu, fratele poetului George Topîrceanu, care ne-a lăsat cîteva busturi în gips, valoroase, distruse în timpul primului război mondial.

În golul care ne înconjoară astăzi, întrezărim un autentic talent, deocamdată fraged, în copila cu număr de liceană la braț, care, deși a împlinit numai 18 ani, se află la a treia expoziție personală. Este vorba de Veronica Dumitrache care, după orele de clasă, pictează fără răgaz. transformîndu-și camera în atelier, conștientă că numai prin muncă poate da aripi vocației de pictor.

În pasta culorilor, așternută pe pînză cu pensula muiată parcă în vis, se conturează peisaje și orașe, freamătă păduri și flori, licăriri sfioase ce ne dau încredere în viitorul de artistă al adolescentei. Toate tablourile cîntă în plină tinerețe, sub penelul codanei cu mîini de petale, care urcă înfiorată, dar sigură, culmile mirifice ale artei.

1 iunie 1973

www.dacoromanica.ro

Confesiunea lui Kimon Loghi

Pe vremuri, în adolescenţă, admiram coperţile colorate ale revistei literare „Flacăra", cu reproduceri după picturile artiştilor Octav Băncilă şi Kimon Loghi. Primul se afirmase ca un maestru al picturilor cu caracter social. Kimon Loghi, dimpotrivă, rămăsese la peisajele cu flori şi nimfe, la marinele excelînd în rozuri, mov uri sau violet pal.

Într-un orăşel de pe litoral, vizitat mai mult de pictori, pentru lumina virginală şi golful liniştit, meşterul romantic îşi ridicase o vilă cu terase deasupra plajei, în aromele brizelor bătînd dinspre sud. În fiecare vară ne adunam, cîţiva amatori de artă, la invitaţia amfitrionului, care îşi trăise copilăria prin insulele Ciclade şi-şi făcuse studiile

www.dacoromanica.ro

în academii renumite. De neuitat sînt acele ceasuri petrecute pe terasa inundată de petunii, ascultînd istorisirile peregrinului neobosit. Îl credeam fericit că îşi realizase toate dorinţele, pînă într-o seară, cînd am rămas singuri să întocmim catalogul unei expoziţii personale. „Negustorul din Pind" dispăru deodată, rămînînd artistul nemulţumit de arta sa, atît de mult căutată de bogătaşii zilei.

„Cînd am sosit în ţară, îşi continua Kimon Loghi confesiunea, am deschis o expoziţie pe care cronicarii au apreciat-o, dar n-am vîndut nici un tablou. Cu mine a avut o expoziţie şi Gh. Petraşcu. Acelaşi rezultat. El, însă, a stăruit pe acelaşi drum. Eu, din cauza nevoilor materiale, am început să pictez ceea ce plăcea publicului de atunci. Am ajuns să mă dispreţuiesc şi pictura să-mi fie un coşmar în fiecare noapte".

Peste cîteva zile, Kimon Loghi avea să deschidă pe litoral o expoziţie de marine. Pînă seara îşi vînduse toate tablourile. La despărţire, mîna pictorului era rece. Simţea, poate cum îşi îngroapă numele în succesul unei zile de vară. Nu mai era Kimon Loghi, cel din visurile de adolescent...

1 decembrie 1972

www.dacoromanica.ro

Al. Moscu, sau candoarea lacului albastru

Viaţa pictorului Alexandru Moscu se aseamănă, în singurătatea ei, cu un lac liniştit din munţii Buzăului, de unde îşi trage obîrşia.

Trec furtunile şi viscolele peste lac, îl tulbură o clipă, dar după aceea, el devine cristalin, oglindind natura cu cerul spuzit de stele, cetina de pe toline, satele de mocani. Aşa s-a întîmplat şi cu opera pictorului plecat de mult din aceste ţinuturi cu istorie bogată şi izvoare de baladă. Din copilărie, Alexandru Moscu şi-a împletit fiorii artei cu visurile, ascultînd poveştirile mamei sale, Constanţa Marino-Moscu, lumină pură pe drumul împlinirii destinului feciorului ei.

www.dacoromanica.ro

Era un adolescent cuminte şi meditativ cînd ne-am împrietenit în crîngul oraşului, unde căuta să prindă pe hîrtie cîte ceva din tainele lumii vegetale.

La sfîrşitul primului război mondial, l-am căutat la Iaşi, unde deschisese o expoziţie, vizitată mai mult de scriitori, ziarişti şi soldaţi întorşi de pe front. Era locul lor de întîlnire, unde se vehiculau ştiri — de multe ori dureroase — din ţara sfîşiată, rămasă dincolo de linia focului.

În ceasurile de seară suiam în grup la Copou, acolo unde teiul lui Eminescu lumina ca o făclie de nădejde în noaptea deznădejdilor din acele vremuri. Dintre noi toţi, Alexandru Moscu era cel mai tăcut, purtînd cu el, talisman, mapa scumpă cu schiţe, portrete şi desene de pe Valea Nehoiului. De atunci a continuat drumul artei, figurînd în toate expoziţiile timpului.

Alexandru Moscu n-a umblat după publicitate. Îşi lucra pînzele în taină, să nu le vadă nimeni decît în sălile de expoziţie.

Parcă îl văd şi azi. Intra timid, se aşeza ca un străin pe o banchetă, fără să dea de bănuit vizitatorilor că el este făurarul atîtor tablouri cu mireasmă de cîmp şi freamăt de pădure.

Într-adevăr, a trăit depare de tumultul vieţii de cancanurile breslei din care făcea parte, numai între zidurile atelierului şi în căminul cald al familiei. Nu şi-a uitat oraşul natal, căruia îi dorea un viitor de artă şi cultură.

Visul prietenului Alexandru Moscu înfloreşte acum din plin pe colinele de la Măgura, în sălile noului Complex muzeal din Buzău.

18 februarie 1973

www.dacoromanica.ro

Vechiul portret

Cînd m-am mutat în strada Amurgului din Rîmnicu-Sărat, casa era nelocuită. Cel din urmă strămoş „plecase" la vîrsta de 94 de ani, lăsîndu-ne pe lîngă mobilierul învechit, cu mireasmă de mosc, jilţuri sculptate în lemn, tablouri în rame de catifea prăfuită şi portetul său din care ne privea o figură blajină, cu părul tuns, încărunţit purtînd la gît un plastron negru.

Era portretul lui Tache Moşu — cum i se spunea pe vremuri, cînd era tînăr — pe care l-am cunoscut mai tîrziu, cînd ne primea în geamlîcul însorit, cu ghivece cu muşcate înflorite de cum dădea primăvara şi cu clădării de poamă la sfîrşit de toamnă. Nu-mi amintesc să-l fi

www.dacoromanica.ro

vizitat vreodată iarna, cînd bătrînul rămînea mai mult în iatacul cu uşi ferecate, numărîndu-şi neîncetat boabele de chihlimbar aduse de un călugăr din Orient. Chipul din tabloul moştenit îmi aminteşte de strămoşul cu degetele uscate şi tremurînde, dar cu glasul blînd ca un zefir printre crengile unui crîng pustiit.

Portretul însă îşi avea povestea lui, pe care am aflat-o de la paracliserul ctitoriei Bagdat, care, copil pe atunci, l-a cunoscut pe meşterul sosit din Italia să zugrăvească bolţile turlelor înălţate în soare.

Meşterul era Gh. Tattarescu, care îşi făcuse primele studii în arta zugrăvitului la Buzău, înainte de a trece hotarele ţării. Pe tînărul artist l-a adus la Rîmnic o diligenţă în faţa hanului din piaţă, o clădire în stil balcanic, cu scări de lemn pe dinafară, cu coridoare strîmte şi cerdacuri umbrite de leandri. Aici i se rezervase o odaie odihnitoare cu vedere spre Valea Rîmnicului, cu podgoriile de la Topliceni. Pînă tîrziu după miezul nopţii, meşterul ţinea opaiţul aprins, încheindu-şi corespondenţa, desenînd sau bînd cafea pregătită în ibrice de aramă, pe tăvi încrustate cu sidef. În fiecare dimineaţă îşi lua tolba cu pensule şi culori, trecea prin centrul oraşului ca să admire balcoanele cu grilajul de fier împletite artistic şi grădinile cu ruguri de trandafiri. La întoarcere, către seară, pictorul se oprea la casa cu acoperiş de şindrilă şi cu castan în poartă, unde amfitrionul îl aştepta nerăbdător la jocul de concină de fiecare zi. Într-una din aceste vizite i s-a înfiripat gîndul de a-i face un portret bătrînului prieten, cum îmi istorisea aducătorul de unelte şi vopsele. Dar portretul rămase neterminat, ca şi lăcaşul Bagdat pentru care venise, urmînd ca alţii să-l de-

www.dacoromanica.ro

săvîrşească ; meşterul, chemat pentru alte lucrări, nu s-a mai întors la Rîmnic.

Astăzi după un secol, amintirile se ţes în jurul portretului, trecutul reînvie în hanurile pitoreşti cu diligenţe trase de cai iuţi moldoveneşti, cu gărzi civile şi lampagii somnoroşi care aprindeau felinarele în nopţile fără lună. Pe vremea aceea poate, pictorul romantic, în tinereţea petrecută în cetatea de pe Tibru, vrăjit de o rîmniceancă, i-a prins frumosul chip ca să-l eternizeze într-o madonă stelară din creaţiile sale de mai tîrziu.

Decembrie 1972

www.dacoromanica.ro

SUMARUL

Pallady intim 5
Alexandru Satmary 10
Jean Al. Steriadi 13
Corneliu Mihăilescu 16
Acasă la sculptorul Frederic Storck . . . 18
Seniorul pictor 20
Prietenul Lucian Grigorescu 22
Pe urmele pictorilor revoluționari de la 1848 27
Ghiață 30
Theodorescu-Sion 32
Sabin Popp 34
N. Dărăscu 37
Pictorul Vasile Popescu 39
Nutzi Acontz 41
Sora poetului Adrian Maniu 44
Arnold, pictorul călător 46
Oscar Hann 48
Müzner, un pointillist român 50
Yor 53
Scrisoare pictorului Al. Ciucurencu . . . 55
Ana Asvadurova-Ciucurencu 57
Oscar Walter Cisek 59
Paul Miracovici 61
Ross 64
Semnătura în formă de cupă 66
Un muzeu „Gh. Anghel" la țară . . . 69
Pictorii Deltei 71
Un mecena al artelor 74
Drumul spre Topalu 76
Medicul pictorilor 78
Donația Garbis Avachian 81
Hrandt 84

www.dacoromanica.ro

Pictori pe urmele scriitorilor 87
Ospătarul şi „Spălătoreasa“ lui Luchian . . 89
Portretul de la mansardă 93
Statuia Floricăi Cristoforeanu 95
Codana cu mîini de petale 97
Confesiunea lui Kimon Loghi 99
Al. Moscu, sau candoarea lacului albastru . 101
Vechiul portret 103

www.dacoromanica.ro

Redactor: ŞERBAN VELESCU
Tehnoredactor: NICOLAE UMANEŢ

Coli de tipar: 6,75. Bun de tipar 28.VI.1974. Tiraj 1000+60
Apărut 1974. Lucrare apărută în regia autorului

Tipografia I. P. 13 Decembrie 1918

www.dacoromanica.ro

Lei 11

EDITURA LITERA

www.dacoromanica.ro